

I 9 356739

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Prvo poglavje.

Sivi in težki oblaki so se podili po nebu. Od severovzhoda je pihala ostra sapa. Kdor je le mogel, je iskal zavetja za gorko pečjo.

Toda za domačega pismonosca je bilo dobro vsako vreme. Padaj dež ali sneg, ali sijaj toplo solnce: on je moral prenašati zavitke in pisma dve uri daleč na okolo. Trda služba to, sosebno danes, ko je bil tak mraz, da se je ljudem po poti kar kadilo iz ust. Toda mali, zajetni pismonoscec Nace ni bil mehkužen gospodič, da bi ga stresla vsaka reč. Bil je zadovoljen z vsakim vremenom. «Ni sile, ni sile», je dejal, če ga je kdo miloval zaradi mraza ali vročine, ko mu je prinesel pošto na dom. Pri tem se je vselej smehljaj tako zadovoljno in ponosno, kakor bi bil kralj, ki se zaveda svoje mogočnosti.

Toda danes je predla huda tudi Nacetu! Zavit je bil sicer dobro. Plaščev ovratnik mu je sezal nad brado, in kosmato kapo si je bil potisnil čez ušesa. Del obraza pa, ki mu je ostal nepokrit, mu je bil uprav višnjevo-rdeč. Sicer zadovoljni Nace je slišno godrnjal, ker se mu še ni hotela pokazati hišica, do katere je bil namenjen.

Naposled je bil na koncu svoje poti. Medla luč je prisvetila izza zamrznega ledeno-cvetičnatega okna majhne, pritlične hiše. Nad vrati si opazil čveterooglato desko, pač le kazalo rokodelčevo. Pismonosec si je otresel zmrzal s kape in s suknje, izpod katere je potegnil zavitek. Potem je stopil k vratom ter potrkal. Odzvala sta se dva glasova: eden moški, zamolkel, drugi ženski, mil. Oba sta velela Nacetu, naj vstopi. Vstopivši je ugledal visokoraslega, suhega in bledega moža. Sedel je na črevljarskem stolu. Imel je v roki raztrgan črevelj; žena pa je sedela blizu njega ter ob skupni luči krpala perilo. Oba radovedna pogledata dobroznanega pismonosca Naceta, ki je pa le malokdaj prihajal v njiju kočo. Pismonosec kratko pozdravi, odloži svojo butaro ter se približa lončeni zeleni peči, da se nekoliko pogreje ter si oživi premrle prste. Oprezno je iztegnil roke proti peči. Potem je stopal bliže in bliže ter naposled izpregovoril, pogledavši v temno peč: »Mojster Gorjanec, kakšno kri pa imate, da o Božiču tako malo kurite; saj vam menda ne pohajajo drva?»

Gorjanka v zadregi pogleda na svoje delo; gospodar pa vstane ter žalostno izpregovori: »Kajpada, pohajajo nam! To, kar si služim z delom svojih rok, je komaj za najpotrebnejšo hrano in za nekaj tresak, da mi žena opoldne skuha kaj gorkega. Le zaradi žene in otrok mi je žal, da

nam prede zdaj tako huda. Toda z božjo pomočjo upam, da tudi nam zasijejo boljši dnevi. Da bi le imel kaj več dela; skoro bi bilo bolje.» Poslednje besede je mojster Gorjanec izgovarjal le polagoma, zakaj dušil ga je hud kašelj.

Tedaj pa se je na sicer nelepem in zagorelem obrazu potovem pokazalo — sočutje. Kar je tu videl in slišal, ga je bolelo v globino srca. Nehote je primerjal svoje razmere Gorjančevim, in pritegniti si je moral, da se njemu godi mnogo bolje kakor tej ubožni rodbini. Edina soba je bila tem ubogim ljudem stanovanje in delavnica ob enem. — Toda Nace ni bil mož gostobeseden in tako zmožen, da bi izrazil to, kar je čutil. Drugi naj govoričijo vsakovrstne lepe besede, o katerih ne ve srce ničesar; on je pa imel zlato dušo; le da v takih trenutkih ni vedel, kaj bi rekel. Zato je bil vesel, da mu je iz zadrege pomagalo naročilo, katero je imel naznaniti mojstru Gorjancu. Bil je prepričan, da pride to naročilo v tem času črevljarju prav.

•Mojster Gorjanec», je povzel Nace, kakor bi hotel opustiti prejšnji pogovor, «oskrbnik hmelniški vas pozdravlja ter vas prosi, da bi napravili njemu, njegovi ženi in najstarejši hčeri par novih črevljev. Toda narediti jih morate do sobote, zakaj zvečer napravi grof božičnico; o tej priliki želi oskrbnik imeti nove črevlje.» In pokazavši na

zavitek, je Nace nadaljeval: «Tu vam oskrbnik hmelniški takoj pošilja usnje; mero že imate od prej.» Po teh besedah oprezno odpre usnjato torbo ter potegne iz nje zapečateni pisemce, rekoč: «Tukaj pa je že plačilo za delo.» Srce mu je poskakovalo ob teh besedah od same radosti.

Mojster Gorjanec ga debelo pogleda ter odkima. «To mora biti pomota, dragi Nace; oskrbnik hmelniški mi že leto dni ne daje nič dela. Predzadnje poletje je bil nastal prepir med njegovim Srečkom in mojim Tonetom, tem porednežem. Dolgo je Srečko dražil mojega sina, ki ga je naposled sunil pod rebra — in od tedaj se pokorimo vsi. Kaj se hoče! Mož ima svojega Srečka silno rad. Torej še enkrat, Nace: To mora biti pomota, zamena.»

«Ne, ne, Nace ne zamenja ničesar!» odgovori pismonosec skoro nejevoljno; zakaj bil je nekamo razžaljen, kako bi sploh kdo mislil o njem, da bi se zmotil v naslovu! A skoro ga je minila nejevolja. Bliže je stopil k mojstru ter dejal zaupno: «Seveda, po pravici vam povem, da najprej ni bilo to delo namenjeno vam. A črevljjar, ki je doslej delal oskrbniku, mu je poročil, da mu dela nikakor ne more zvršiti v tako kratkem času. Drugi črevljjarji pa niso pri oskrbniku na predobrem glasu. Zato mu ni kazalo drugega, kakor delo izročiti vam, ki vas že pozna, da ste spreten delavec.

Prav vesel bi bil, če bi bilo z današnjim naročilom vse poravnano. Torej, ni li res, gospod oskrbnik je lahko brez skrbi, da mu naredite črevlje o pravem času?»

Gorjanka je doslej le zvesto poslušala pogovor obeh mož; v besedo jima ni sezala. Toda zdajci se je obrnila do svojega moža, še preden je mogel odgovoriti Nacetu. «Čuješ», je dejala, «če je oskrbnikovim do tega, da tako hitro izdeláš črevlje, moraš vendarle odpovedati delo, najsi rada priznam, da bi nama oni krajcarji zdaj prav prišli. Pomisli vendar, danes je že sredo; do sobote imaš le še dva dni ...» — «In tri noči», dostavi mož, tožno se nasmehnivši.

«Tri noči, praviš, to je res, a pomisli, da ne smeš izgubljati noči; zakaj to bi jako škodovalo tvojemu itak rahlemu zdravju.» S temi besedami ga je žena hotela prepričati. A ni pomagalo.

«Črevlje dodelam o pravem času», je dejal mojster Gorjanec Nacetu. «Povejte to gospodu oskrbniku, prosim vas! Recite mu tudi, da ga zahvaljujem za novo zaupanje!»

Pismonosec Nace se je zopet pripravljaj na odhod. Gorjancu in Gorjanki je segel v roko, a pri tem se je na njegovem širokem obrazu zopet pokazalo sočutje. Imel je napraviti še uro pota. Sapa je pihala še huje od prej, a sneg je nekamo ježno škripal pod potnikovimi nogami. Toda Nacetu

ni bilo do tega. Mislil je na bedo, katero je bil ravnokar gledal na svoje oči . . .

Mojster Gorjanec je takoj po odhodu Nacetovem odprl pisemski zavitek. Veselo se je nasmehtil, ko je po dolgem presledku imel v rokah zopet bankovec — petak! «Kaj meniš, Mica», je ogovoril ženo, ki je še vedno krpala perilo, «ali ne bi bilo dobro, ko bi si še danes priskrbeli nekaj drv?» Žena vstane, si odene glavo in pleča z volneno ruto ter izreče, da stopi k sosedovim. Tam sta Gorjančeva otroka v gorki sobi pri sosedovem sinu izdelovala domače naloge. Preden je odšla, je vzela iz omare zadnje krajcarje, ki so bili namenjeni za to, da bi si bila za jutri kupila zajutrek.

Ko se je Gorjanka vrnila čez nekaj časa, je mož uprav rezal usnje. Žena je zopet sedla k svojemu delu ter skrivaj pogledavala na moža, ki se je bil res z veliko vnemo lotil naročenega dela. Toda zdajci ga je napadel hud kašelj. To se je v poslednjih mesecih dogajalo večkrat in je nujajalo vso Gorjančevo rodbino z velikim strahom. Ko je Gorjanca popustil ta napad, se je mož naslonil na stol ter si otrl potno čelo.

«Rajši bi bil odrekel delo», izpregovori žena vsa v skrbeh. «Kako bo s tvojim zdravjem, če si nečeš privoščiti niti nočnega miru?»

«Pusti me z mirom!» jo zavrne mož skoro osorno. Toda hitro se je pokesal osornega odgovora; nekamo pomirljivo je dostavil: «Kar se mene tiče, ti ni treba nič skrbeti. Če v dolgih nočeh ne morem spati ter se ves v skrbeh in beden valjam po postelji, mislim, da mi to še bolj škoduje, kakor če sedim nekaj ur na svojem stolu in delam. Saj si služim z delom vsaj toliko, da nam ni treba stradati kruha. Torej, ne pomiluj me več, Mica; veš, to mi ni po volji!» In lotivši se novič dela, je nadaljeval: «Veš, Mica, kaj mi je prišlo na misel? Iznenadil bi rad nekoliko najina otroka. Za božičnico naj dobita darilo, o katerem sanjata že davno. Naš urar je nakupil prav po ceni več ur s pakfonastimi pokrovcí. Ko sem mu včeraj prinesel črevlje, mi je rekel, da mi še ne more plačati. Naj ga torej nekoliko počakam, ali pa, če mi je prav, mi odstopi za Toneta in Mirka dvoje onih ur, in sicer za ceno, kakor njega staneta. Včeraj seveda nisem mogel pritrditi temu; ali danes, ko sem dobil od gospoda oskrbnika to nepričakovano delo, bi stvar morebiti šla...» In nadalje je Gorjanec razlagal ženi, zakaj bi bilo dobro, da bi dečkoma kupil uri. Žena je pazno poslušala vsako besedo. Iz oči ji je odsevala prava materinska ljubezen, ko je pomislila, koliko veselje bi imela otroka s tem. Materino srce misli šele nazadnje nase. Da so otroci veseli in srečni,

to mu je prvo. To je pa povsod enako, pri bogatinih, ki imajo vsega dosti, kakor pri siromakih, ki se morajo boriti za vsakdanji živež.

Gorjanka je komaj še utegnila povedati dobrosrčnemu možu, da se popolnoma strinja z njegovo namero; zakaj pri vratih sta že zaropotala oba dečka. Vračala sta se iz četrte ure oddaljenega trga; vsak je nosil butarico drv.

Tone in Mirko sta imela gorke, dasi mnogo zakrpane suknjice. Pridna mati ni trpela, da bi bila obleka količkaj raztrgana.

Tone je bil starejši. Bilo mu je trinajst let. Bil je krepak deček plavih, kodrastih las in živih modrih oči. Dasi je bil Mirko komaj dve leti mlajši od brata, je bil vendar za dobro glavo manjši od Toneta in silno šibak. Že po tem, kako se je deček premikal, je bilo poznati, da ni tako čil in razposajen kakor njegov brat Tone. Tonetu se je zdela butara prav lahka, in prav nič ni bil utrujen. Brat Mirko pa ni mogel prikrivati, da sta ga bila zelo zdelala mraz in težka butara. Mati je nekamo strahoma pogledala bledega in drhtečega ljubčka ter je hitro zakurila mrzlo izbo. Potem je potisnila mizo k edini oljnati svetilki, a oče je ukazal, naj dečka dalje izdelujeta naloge. Mirko je takoj slušal; ne tako kodroglavi Tone, češ, da je še jutri in pojutrišnjem časa dovolj.

Oče je ostro pogledal upornika in mu ob enem hudo zapretil. Tone je vedel, kaj in kako, če oče tako pogleda in zapreti. Gorjanec je bil sicer mož dobrega srca ; toda po potrebi je zapela pri njem tudi šiba. Sam je bil nekdanj vojak ; izkusil je bil torej vojaško pokorščino in strogost. Tako je tudi doma strogo zahteval red in pokornost. Tone je bil bolj lahkomieln ; rad je naredil kaj neumnega. Zato je bil večkrat kaznovan. Sosebno se je to godilo zadnji čas, ko je tako rad kar črez noč pozabljal dobrih sklepov. Oče je bil ves v skrbeh in bolehen ; ni čudo, da je bil z dečkom nepotrpežljiv. Večkrat so Gorjančevi zato prebili marsikatero bridko uro. Gorjanec in Gorjanka sta sicer voljno prenašala ubožstvo ; a hudo ju je trla misel, da jima utegne Mirko ali Tone zaiti na kriva pota . . .

Pač se je Tone topil v solzah, če so mu starši očitali, da jim njegovo vedenje greni življenje, in ga opominjali, naj posnema Mirka, ki je tih in marljiv. «Bodi vendar dober», je mati čestokrat dejala Tonetu, «pomisli vendar, da smo ubožni in da ti jaz in oče ne bodeva mogla zapustiti ničesar. Ko umrjeva jaz in tvoj oče, otroka ne bodeta imela drugega kakor to, kar sta se naučila v šoli. Če ima človek kaj v glavi in mu bije plemenito srce, če mu je vrhu tega Bog dal zdravo telo, veruj mi, Tone, to so darovi, ob katerih je lahko vsakdo

srečen. Toda, Tone, ti nisi priden, in tudi srce ti ni najboljše; zakaj sicer ne bi žalil očeta, ki je siromak že tako bolehen. Ali ne vidiš, kako mu škoduje, če ga le količkaj razdražiš?»

Take besede so Toneta zadevale naravnost v srce; a nikoli nise imele trajnega uspeha. Do učenja je imel malo veselja. Neumen hlapec v so-seščini je bil Tonetu zmedel glavo. Dejal mu je namreč, da nam je to, česar se naučimo v šoli, v življenju popolnoma nepotrebno in da je tudi brez šole človek lahko kaj prida in srečen. Da bi dokazal to trditev, se je skliceval na svojega gospodarja, bogatega gostilničarja pri «Zlatem volu». «Saj ga poznaš, Tone, mojega gospodarja, debelušnega gospoda Matevža. Jojmene, ta je pač dosti hlač raztrgal po šolah, ta! Glej, nikoli ni videl šole niti od znotraj! Ne pozna je niti ene črke, nikar še, da bi se podpisal. In vendar je gospod Matevž!» Zakaj? Ker si je tudi brez šolske modrosti vedel pridobiti veliko premoženje!»

Taki pomenki so Tonetu zmerom rojili po glavi, da sam ni prav vedel, kako in zakaj. In če mu je to ali ono prizadevalo kaj težave, takoj se je spomnil hlapca pri «Zlatem volu» in se je na tihem veselil onega časa, ko mu že ne bode treba hoditi v šolo.

Takšen je bil torej Gorjančev Tone, ki se je tudi danes moral udati očetovi volji ter se lotiti

nalog, dasi so mu bile popolnoma zoprne. Ves drugačen je bil Mirko! Ta je kar gorel za učenje! Knjige so bile njegove največje prijateljice. Le škoda, da jih je imel tako malo! Zanj je bil pravi praznik, pravo veselje, če mu je gospod župnik ali gospod učitelj posodil novo knjigo. Tedaj je sedel, če je bil letni čas za to in če je vreme dopuščalo, na gozdnati obronek blizu ceste, ob kateri je stala hišica njegovega očeta, ter se je zatopil v čitanje. Časih je splezal celo kam na drevo. Na tako «visokem prestolu» je potem čital ure in ure, da ni slišal, kako je gostolel ptič nad njim, kakor bi ga hotel opominjati, da je čas iti južinat.

Starši so opazovali to Mirkovo gorečnost nekoliko veseli, nekoliko pa tudi žalostni. Bolelo jih je, da niso imeli Mirka ob čem poslati v višje šole. Tu bi se razvile njegove zmožnosti. Lahko bi bil kdaj sam svoj gospod, ki bi imel celo belega kruha na ostajanje. Želeli so to starši tudi zategadelj, ker je bil deček slabotnega života in bi torej ne prenašal lahko težav rokodelskega stanu. Toda to upanje so morali ubogi starši opustiti že davno. Sklenili so, naj se Mirko izučí knjigoveštva. Če mu ni usojeno, da bi zajemal učenosti iz knjig, naj bi imel vsaj to veselje, da bi dičil knjige z lepimi platnicami!

Mirko je dobro vedel, kake namene imajo starši ž njim. Dasi bi se bil rad posvetil vedi, je vendar izprevidel le predobro, da se mu želja ne more izpolniti. Vendar pa ga ni minilo veselje do učenja. In tudi danes, ko je njegov brat Tone pisal le nejevoljen in prisiljen, je Mirko delal tako trudoljubivo, kakor bi bil maren srednješolski dijak.* Starejši brat Tone je bil že davno pod odejo, ko je mlajši Mirko še vedno skrbno in spretno sukal pero po belem papirju. Šele, ko ga je skrbna mati opomnila, da bode treba iti spat, je čutil, da mu res leze spanec na oči. Opravivši večerno molitev, je legel in malo minut kesneje je že sladko spal.

Luč v prijetno razgreti izbi črevljarja Gorjanca pa je gorela še ure in ure. Oče in mati sta pridno delala dalje. Potihoma, da ne bi vzbudila mladih spavcev, sta govorila o prihodnji usodi svojih otrok in o veselih božičnih praznikih, ki so bili pred durmi.

Drugo poglavje.

Bilo je na sveti večer. Kakor bi se bilo hotelo okrasiti samo nebo za veseli praznik, so se njegove zvezde in zvezdice v čudovitem lesku

* Srednješolski dijak = učenec na srednjih šolah (t. j. učenec, bodisi na gimnaziji, realki ali na učiteljšču).

svetile in iskrile na zimsko zemljo. S trat pa je odsevalo iz snega milijon «diamantov» ščipu v pozdrav! O, koliko morje svetlobe! Bilo je nekamo tako, kakor poje pesnik Gregorčič:

Iskré po polju diamanti,
Po drevju biseri bliščé,
Potok se v srebro zdi vkovan ti,
V zlato vkovane pa goré.

In tudi po sobah malega mesta in po izbah vasic okrog njega je bilo nocoj svetleje kakor po navadi. Bolj kakor sicer je sijalo veselje z obraza vsakemu človeku, mlademu ali staremu, bogatemu ali ubogemu. Ni čudo, saj je bil sveti večer!

Karkoli so mogli starši kupiti iz ljubezni do otrok, da bi jih razveselili, to vse so položili danes kot darilo pod odičeno božično drevo. Nocoj bodi otrokom očito, zakaj sta oče in mati zadnji teden govorila tako skrivnostno in potihoma med seboj. Nocoj se dokaže, v koliko se izpolnijo želje, ki so jih otroci gojili nekaj dni pred svetim večerom!

Tudi v izbi našega znanca, črevljarja Gorjanca, je kraljevalo nocoj veselje. Tudi tu se je dvigalo lično božično drevce iz bližnjega gozdiča. Za oba otroka, za Toneta in Mirka, je bilo to kaj nepričakovanega. Saj sta dobro vedela, da je zadnje mesece gospodarila beda v hiši, in to bolj nego

kdaj prej. Zato sta se bila že spoprijaznila z mislijo, da jima sveti večer ne prinese ničesar. In zdaj toliko, nenadno veselje! Ko je pa oče privlekel še obe uri na dan, ni bilo radosti ni konca ni kraja!

«Vzemita», je dejal, ko jima je izročal uri, «naj vama bosta za to, da se privadita strogi rednosti.» Oba otroka pa sta od samega veselja rada obljubila, da se bodeta vedla po očetovem naročilu.

Tone in Mirko sta iskrih oči še ponavljala zahvalo, ko je nekdo potrkal na vrata. Precej potem je težko obloženi pismonosec Nace odprl vrata. «Vesele praznike želim», je dejal vstopivši. «Gospod oskrbnik vam pošilja ta-le zavitek. V njem so reči, katere vam bodo menda dobro rabile.» In potegnivši izpod suknje zapečateni steklenico vina, je nadaljeval: «To vam pa daruje stari pismonosec Nace. Požirek dobrega vina vam ne bode v škodo. Tako — zdaj sem zvršil svoje naročilo. Daleč imam še do doma. Zdravi ostanite!» Po teh besedah je bil vrli mož že zopet na poti. Srečni Gorjančevi so ga komaj še utegnili dostojno zahvaliti pred odhodom.

V oskrbnikovem zavitku je bilo nekaj obleke in živeža. Najbrže je bil pismonosec Nace pri oskrbnikovih prosil za Gorjančevo rodbino, saj vemo, da ga je močno žalila beda, katero je bil zadnjič videl na svoje oči.

«Takih praznikov že dolgo nismo imeli», povzame mojster Gorjanec ter potisne stolico bliže k peči. «Da, da, Bog skrbi za svoje ljudi! Kjer je sila največja, tam je Njegova pomoč najbližja! Tega sem bil uverjen že kot otrok in v tej veri tudi umrjem. In da se nas spominja prav gospod oskrbnik, to me veseli, da ne vem, kaj!» Obličje Gorjančevo pa se je zatemnilo, ko je nadaljeval: «Odkar nam ni dajal več dela, je sililo siromaštvo pod našo streho; zakaj ko je izostal on, je izostalo tudi največ njegovih prijateljev in znancev, kakor se godi le prerado. Gospod oskrbnik mi je še drugače dal čutiti, da mi ni več naklonjen. Če sem ga kje videl in sem ga spoštljivo pozdravil kakor vselej, se je zmerom delal, kakor bi me ne videl. Odzdravil mi ni nič. Ko sem se pa nekdanj osrčil ter ga naprosil, naj mi zopet dá kaj dela, sem lahko spoznal prav jasno, da mu oni pretep med dečkoma še ni šel iz spomina. Svojega Toneta bi morali bolj brzdati, je dejal na mojo prošnjo in s tem me je odpravil. Zatorej ti rečem že danes, Tone: Pazi dobro in ne tiraj zopet nesreče v našo hišo!»

* * *

Minilo je nekaj mesecev. Pri Gorjančevih so bili precej zadovoljni. Dela je imel Gorjanec dovolj. Prijazno pomladanje solnce je sijalo skozi

okno v Gorjančevo delavnico. Žal, pomoči ni moglo, da bi bil Gorjanca minil kašelj, kakor so se bili Gorjančevi nadejali pozimi. Naposled je Gorjanec vendarle moral poklicati zdravnika; pozval bi ga bil sicer že prej, ali bal se je bil troškov. Ko je zdravnik Gorjanca preiskal, ni bil nič kaj zadovoljen in vesel. «Sosebno potrebujete miru», je dejal. «Pustite za nekaj dni šilo in kopito ter lezite v postelj, kjer ostanite, dokler zopet ne pridem!» Tako je dejal zdravnik, zapisal zdravilo ter izročil listek Gorjanki. Gorjanec je rad slušal zdravnika; zvesta žena pa je pred njim in pred otrokoma skrivala solze.

Istega popoldne sta dobila Tone in Mirko dovolitev, da smeta nekaj ur prebiti zunaj hiše. Dobri materi je bilo do tega, da bi imel bolnik nekaj ur miru.

Že pred hišnimi vrati sta krenila brata vsak na svojo pot. Bila sta različna po nravi, kakor smo že omenili.

Mirko se je napotil na trato bližnje rebri, da bi tam čital; Tone pa je stekel v gozd, ki je z zadnjimi drevesi še obsenčeval najskrajnejše hiše, pripadajoče k mestecu. Tam se je o prostih dnevih zbiral šolska mladina. Tu so se otroci veselo igrali; časih, kajpada, so se, žal, tudi spopadli, kar ni bilo brez žalostnih nasledkov.

Ko je prišel Tone na igrališče, je bilo na dotični senožeti že vse polno učencev, Tonetovih tovarišev, majhnih in večjih. Vsi so glasno pozdravili Toneta. Tone se skoro pomeša mednje in se prične igrati z njimi. Kolikor veseleje se je vršila igra, toliko razposajenejši je prihajal Tone. Naposled mu že niso ugajala tla, porasla s sočnato travo. Zatorej je predlagal, da bi splezali na stare jablane okolo senožeti. Nekaj otrok je bilo hitro pri volji; drugi pa so smehoma gledali, kako so tovariši plezali na drevesa. Med zadnjimi je bil tudi Srečko, najmlajši sin oskrbnikov. Deček se je približal celo drevesu, na katero je plezal Tone. Gorjančev Tone je bil plezavec, da ga ni bilo boljšega. Drugi tovariši niso bili priplezali niti deblom do vrha, torej do tja, kjer se pričenjajo spodnje veje; Tone pa se je že gibal visoko gori pod listnato streho! Sodeč po tem, kako se je drevo gibalo, ni bil deček več daleč od vrha. Okolo stoječi otroci so mu se smejali in ploskali. Njih pohvala je dajala Tonetu še večjo drznost.

Toda zdajci nekaj zahrešči, in precej nato se zasliši bolesten vzklik. Vse pogleda proti drevesu, na katerem je bil Tone. Še preden je bilo mogoče kaj razmišljati, je priletela debela, vsekakor trhla veja na tla, za njo pa je telebil — Tone. Toda deček v tem nevarnem trenutku ni izgubil zavednosti: sredi drevesa se je še ujel za vejo.

Eni nesreči se je tedaj ognil; toda druge ni mogel zaprečiti. Oskrbnikov Srečko je stal prav tik drevesa. Deček je sicer videl vejo, ki je bobnela z drevesa; hotel je celo naglo odskočiti. Toda veja je bila hitrejša od njega: na vso moč mu je priletela na glavo. Bolesten vzklik — in oskrbnikov Srečko je ležal na travi; iz rane na glavi pa mu je vrela kri ter lila po travi.

Prvi hip za tem dogodkom je nastala smrtna tihota. A ne za dolgo. Skoro se iz otroških grl začuje kričanje na pomoč. Vsi, ki so bili na tleh, so obstopili ranjenca. Plezavci pa so se spustili z dreves ter se pridružili opazovavcem. Le Tone je stal na strani, v svesti si svoje krivde. Bil je bled kakor zid in je trepetal po vsem životu. Strašno se je godilo v njegovem srcu. Zdajci se je spomnil vseh opominov svojih staršev. Sicer pa se je vse mračilo pred njim. Trepetajoč je pričakoval, kaj pride. In da mu ni pričakovati nič dobrega, to mu je pravila temna slutnja.

Kar je bilo srčnejših otrok, so se zdaj lotili ponesrečenca. Nekateri so se sklonili k ranjencu, mu varno pogladili lase iznad rane ter mu jo preiskali. Drugi so šli po vode, zopet drugi so stekli v bližnjo hišo gospoda oskrbnika, da bi mu tam povedali o žalostni dogodbi. Najneumnejši dečki pa so se približali Tonetu, hodili in govorili okolo njega, tako da je deček izgubil ves pogum.

Zdajci je nastalo neko gibanje v pozameznih gručah ; zakaj ob senožeti se je prikazal oskrbnik sam. Bil je tako razdražen, da mu je kar žarel obraz. Urnih korakov je meril pot proti sinu Srečku, ki je bil v tem že vstal ; le kri mu je še kapala na tla.

Rana sicer ni bila nevarna, vendar se je oskrbnik tresel od razburjenosti. In ni čudo ; zakaj pomisliti moramo, da so mu bili dečki o nesreči poročali strašno pretirano. Deklama, ki sta prihiteli za njim, je ukazal, naj gresta s Srečkom domov ; potem je ostro pogledal, kje je Tone, krivec te nesreče.

Tone je še vedno stal zadaj ; ni se genil, kakor bi bil kip. Ni poskušal ubegniti, ko se mu je prete bližal gospod oskrbnik. In ko mu je jezni gospod očital, da je razposajen, hudoben in nehvaležen, ni odgovoril niti besedice. To pa se je itak jeznemu gospodu zdela trdovratnost. Zatorej je vzkipel še bolj. «Torej ti malopridnež, tako mi povračuješ dobrote, ki sem jih storil tvojim staršem? Tako me zahvaljuješ, da sem bil zopet začel podpirati tvojega očeta? Zdaj pa le povej očetu, da zaradi tebe nečem nič več imeti opravila ž njim. In da si vse to zapomniš še bolje, prejmi spomin na to uro!» To rekši je založil Tonetu dve krepki zaušnici, da je deček omahnil in videl kar devet solnc. Okolo stoječi dečki so se tako prestrašili, da so vsi naglo udrli odtod,

kakor bi jim gorelo za petami. Nato se je tudi gospod oskrbnik napotil domov; a Toneta pred odhodom niti ni pogledal.

In tako je ostal ubogi deček sam na trati. Solze so mu potokoma lile po licih, ki sta bili od zaušnic uprav škrlatno-rdeči; a telo se mu je krčevito treslo. Neizrečna boleost ga je trla, ne toliko zaradi telesne kazni, nego zaradi besed, ki mu jih je izgovoril gospod oskrbnik! Njegove misli so vzplule k staršem, katerim se bode odslej zopet boriti z bedo in s skrbjo. Saj je bil gospod oskrbnik že enkrat dokazal, kako ve kaznovati njegove starše! To je bilo takrat, ko se je bil Tone nekoliko spoprijel z njegovim sinom Srečkom. In prav zdaj, ko tare očeta bolezen — oj, kako bridko ga zadene ta nesreča!

Kako žal mu je bilo zdaj nepokorščine in razposajenosti! Kako so mu prihajali v spomin vsi ljubeznivi in ostri opomini dobrih staršev zdaj, ko je bilo — prepozno! Nenadoma Tonetu presahnejo solze. Trdno je gledal v enomer predse. Bolest, ki se je bila še malo prej zrcalila na njegovem obrazu, se je umeknila nekaki odločnosti. Tako je sedel precej časa in niti ni opazil, kako se je že mrak razgrinjal enomer po senožeti; v gozdu samem pa je bilo že popolnoma temno.

Ko je zopet vstal, je bila okolo njega tiha samota. Zvezda za zvezdo se je prikazovala na

večernem nebu. Vse so tako žarno zrle na Toneta kakor ob drugih večerih. Pač niso vedele, da obsevajo dečka, ki je namerjal napraviti odločilen korak v življenje!

Tone naglo prekorači senožet, potem takoj zavije na poljski kolovoznik za mestecem, ki se je iztekal na državno cesto. Po državni cesti pa je vsakdo lahko v nekaj urah dospel preko deželne meje. Vse to je Tone dobro vedel.

Nedolgo in Tone je dospel do kraja, kjer se je poljski kolovoznik iztekal na državno cesto. Tu obstane ter se najprej boječe ozre, kakor bi se bal, da bi ga kdo ne zasledoval. Toda skoro se prepriča, da daleč okrog ni žive duše. Le iz dalje mu je prihajalo na uho veselo petje veselih fantov. Danes mu pa to petje ni ugajalo; celo tiho otožnost so mu budili ti veseli glasovi. Tam, pol ure za njim, je v večernem mraku stala hišica njegovega očeta. V duhu se je zdaj poslavljal od nje in od vseh milih svojcev v nji. A poslavljal se je tudi od vseh prijaznih krajev, kjer je nekdanj živel, se igral in bil tako srečen! Tone se je milo razjokal. Domislil se je pesmi, katere se je bil naučil v šoli in ki mu nikoli prej ni sezala tako do srca kakor danes :

Oj, z Bogom, rojstvena ti vas !
 Bridko jaz jočem se na glas,
 Saj se od tebe poslovim
 In svojce drage zapustim !

Oj, z Bogom, sinje ve gore
In žitorodno ti polje!
Zelene trate, vrt in gaj,
Kjer srečno živel sem nekdam!

Oj, z Bogom, mi drugovi vi,
Vesetje mladih mojih dni!
Nikdar pozabil vas ne bom,
Oj, z Bogom, z Bogom, mili dom! . . .

Potem je sklenil roke ter molil polglasno :
«Prizanesite mi, dobri starši, zaradi žalosti, ki
vam jo napravljam! Ljubite me vendar še, najsi
me ne bo pri vas. Odslej bodem gotovo priden
in se bodem trudil, da se poboljšam, da bom
boljši kakor dozdam. Ti pa, ljubi Oče nebeški, ki
čuješ nad nami, ne zapusti mojih staršev! Dodeli
očetu zopet ljubo zdravje in ne daj, da bi trpel
zaradi mene! Potolaži, prosim Te, gospoda oskrb-
nika, da se ne bode maščeval mojemu očetu zaradi
tega, kar sem zakrivil jaz! In da oprosti gospod
oskrbnik rajši, odhajam od hiše. O Bog, čuvaj
me na vseh mojih potih!»

Tako je molil Tone, a potem pospešil korake
po cesti v temno noč.

Dobro vemo, zakaj je ravnal tako. Mislil si
je: «Ko ne bodem več jaz na poti, se gospod
oskrbnik gotovo usmili mojega očeta in ne izpolni
svoje grožnje.»

Pač so se v glavi mladega nočnega potovavca budile tudi druge misli, ki so mu velevale, naj se vrne domov. «Ali ne bodo starši v smrtnem strahu, ko se ne vrneš?» tako mu je govoril in ga svaril notranji glas. Toda temu ugovoru svoje vesti se je upiral z uspehom, a sklenil je ob enem, da čim prej naznani staršem, kje se je nastanil. Ob tisti priliki bi jih tudi poprosil, naj mu oprostite.

Tretje poglavje.

«Kje je Tone?» vpraša mati, ko stopi Mirko o mraku v sobo, tiho, da ne bi vzbudil spečega očeta.

«Šel je v mestni gozdiček», odgovori Mirko nedolžno ter položi šop nabranih cvetic na mizo. Mati je bila s tem odgovorom zadovoljna. Veselo je gledala dečka, ki je privlekel iz kota nekaj pol sušilnega papirja. Nato je med posamezne pole deval rastline ter jih stiskal. Ker pa ni imel posebne priprave, je rabil več težkih kamenov. Tako je pridno delal. V tem pa se je stemnilo še bolj.

«Toneta pa res nenavadno dolgo ni domov», povzame mati znova. «Pojdi, pojdi, Mirko, in poglej, kje je zaostal.»

Deček vzame kapo ter odide, da bi izpolnil materino željo. Minilo je dolgo časa, da ga ni

bilo nazaj. Mati je gledala s praga, čakaje sina. Naposled pridirja Mirko po cesti; a — sam! Materino srce bi bilo takoj slutilo nesrečo, da tudi ni čula Mirkovih besed in ni videla njegovih solza. «Nesreča se je zgodila», je jecal Mirko že od daleč in naposled povedal, kaj je bil zvedel spotoma. «Tone gotovo ni hotel storiti kaj slabega», tako je sklenil svoje poročilo. «Oprostite mu, mati, oprostite mu vsaj še zdaj!»

Mati nekoliko pomolči, potem vpraša nestrpno: «Toda kje je Tone, kje?» Mirka je to vprašanje iznenadilo. Mislil je, da je prišel brat domov že pred njim. Odgovora ni vedel. Mati in sin stopita zopet v izbo ter prislušujeta, ali se skoro ne zaslišijo stopinje. Pričakovala sta, da se lahko-miselnik vrne vsak hip. Toda čakala sta zastonj. Zdaj se ponudi Mirko, da odide še enkrat po mestu iskat brata. Mati mu dovoli, dasi nerada. Ker pa sama ni mogla od bolnega moža, ji ni ostajalo drugega.

Že se je bližala polnoč, ko se je vrnil Mirko. Na obrazu se mu je zrcalila velika žalost. Iskal je bil zastonj. Prehodil je bil vse mestne ulice. Tudi v bližnjo okolico je bil pogledal ter vprašal vsakogar, kogar je srečal, po bratu. Toda o Tonetu ni bilo ne sledu ne tiru. Za sedaj ni kazalo zasledovati dalje. Jutri zjutraj pač. Do jutra ni bilo dolgo. A vendar so se Gorjanki zdele te ure kakor

večnost. Spanec ji kar ni hotel leči na oči; še manj pa bolnemu in potrtemu očetu. Ko je jutranja zora posvetila v sobo, se je Mirko že vzbudil. Skrbí ne dado človeku dolgo spati. Toda nada, katero je imela vsa rodbina Gorjančeva, se ni izpolnila. Kjerkoli so mislili, da utegnejo dobiti Toneta, tja so ga šli iskat in povpraševati po njem. Kdor je bil prijatelj Gorjančevim, jim je pomagal iskati. Celo gospod oskrbnik je bil nekamo nemiren. Poslal je takoj dva hlapca iskat Toneta, dasi sta imela dela doma čez glavo. Toda ves trud je bil zastonj. Odkar se je bil prigodil oni prizor na senožeti, ni videl Toneta nihče več.

Teden dni je že bilo minilo, ko so naposled žalostni starši dobili novico o svojem Tonetu. Pred nekaj dnevi ga je namreč videl kmet, ki je bival več ur od mesta. Oskrbnikov hlapec je bil z živino poslan do deželne meje. Na tem potu je ob enem povpraševal po Gorjančevem Tonetu. In prišel mu je res na sled, a le na sled. Toda že to je bila velika tolažba Gorjančevim. Toliko je bilo dokazano, da se Tonetu ni zgodilo nič hudega. Da je šel čez mejo, se je zdelo vsakomur verjetno. Nihče tudi ni dvojil o tem, da je šel deček po svetu sreče iskat. Gorjančeve so vsi pomilovali od srca. Tudi pismonosec Nace je prišel k bolniški postelji ubogega črevljarja. »Ne bodite tako žalostni, oče Gorjanec!« je tolažil moža milo

in iskreno. «Kolikor poznam vašega Toneta, si bode vedel pomagati na tujem. Tam ga gotovo mine lahkomiselnost, katere se ni mogel odkrižati doma. Verujte mi — ne motim se — nekega dne se vrne domov kot vrl mož! Še pravo veselje bode imeli ž njim, oče Gorjanec! Pri ljudeh onkraj meje se vaš Tone gotovo spokori. Delati bode moral, se lepo vesti, zmerno in pobožno živeti. O tem sem popolnoma prepričan! Torej le preveč ne žalujte, oče Gorjanec; kar Bog stori, vse prav stori!»

Toliko že davno ni bil govoril pismonosec, stari Nace! Vesel pa je bil tudi, ko je videl, da njegove preproste besede niso ostale brez uspeha. Poživile so potrte starše; a Mirko je imel zdaj pismonosca Naceta še enkrat tako rad! Kar objel bi bil vrlega moža. Gorjanec je pomolil prijatelju Nacetu roko. Gorjanka sicer ni rekla ničesar, a s predpasnikom si je potegnila preko rosnih oči. Potem se je nasmehnila. In tedaj se ji je zdelo, kakor da vidi Toneta, ki se kot močan, lep mladenič vrača domov, z žuljavimi rokami sicer, a pošteni!

Pismonosec Nace pa še ni bil povedal vsega. «Gospod oskrbnik», povzame po kratkem premolku, «ne more najti nikjer miru. Njegova gospa mu vedno očita, da je ravnal prehudo; da se je bil onega večera preveč udal jezi . . . Le zato je Tone

pobegnil. Če z oskrbnikom ne bode te prehudi, pride te dni osebno k vam. Želi vas vprašati, kaj naj stori, da nekoliko popravi škodo, ki vam jo je napravil s svojo naglostjo.»

Pismonosec je bil zadovoljen z odgovorom, ki ga je dobil. Že drugi dan je prišel oskrbnik s svojo gospo h Gorjančevim. Prijazno, kakor ne bi bil človek ne pričakoval o prevzetnem možu, je ponovil to, kar je bil govoril že pismonosec Nace. Razodel je Gorjančevim, da bi rad popravil vse, ako bi se le dalo. Tudi oskrbnikova gospa je bila jako prijazna.

Oskrbnik je obljubil, da bode še dalje pozvedoval po Tonetu. V tem oziru mu ne bode nič pretežavno. Potem je povabil Mirka, naj pride čestokrat v vas k njegovemu Srečku. To je Mirku tako ugajalo, da mu je srce poskakovalo ter se je zardel po vsem licu.

Ko sta se poslavljalata oskrbnik in gospa, sta segla v roko vsem Gorjančevim, in gospod oskrbnik je še zatrjeval, da bode podpiral Gorjančeve, kolikor mu bode mogoče. V tem pa je gospa oskrbnica Gorjanki stisnila v roko bankovec.

Ta denar je rabil Gorjanki v tožen namen: poravnala je ž njim pogrebne troške po svojem možu.

Pljučna bolezen Gorjančeva je bila namreč silno napredovala. Ni je bilo več pomoči zanj;

zastonj je bil ves trud vestnega zdravnika. Štiri-najst dni po Tonetovem begu je mojster Gorjanec legel k večnemu počitku. Umril je za sušico.

Ne bomo opisovali žalosti njegove žene in sina Mirka. Nesrečna Gorjanka je mislila, da ji poči srce.

«Kaj bode sedaj iz mojega Mirka?» je vzdihovala v enomer, ko je bila sama. Mirko pa je zopet žalosten mislil na mater, katere čaka zdaj najhujša beda, ker je izgubila reditelja.

Toda Bog, ki očetovski skrbi za vse stvari, ni pozabil tudi naše osirotele rodbine!

Gospodu oskrbniku se je nesrečna rodbina smilila v dno srca. A česar je polno srce, o tem tudi rada usta govore.

In tako je nekega dne pravil o usodi Gorjančevih svojemu gospodarju, grofu Ilovskemu. Zamolčal mu ni ničesar. Živo mu je slikal dvojno nesrečo, katera je zadela Gorjanko v tako kratkem času. Naslikal je grofu, kakšna beda čaka zdaj Gorjančeve, ter izrazil, da je posebno škoda za Gorjančevega Mirka, ki je dober, priden in nadarjen deček.

Grof Ilovski je bil star, malobeseden gospod, ki se ni dosti menil za razmere v malem mestu. Toda ob oskrbnikovem pripovedovanju je pazljivo poslušal. Rekel ni ničesar, nego je zamišljen odšel iz pisarnice. Toda nekoliko ur kesneje se je vrnil v pisarnico ter dejal:

«Gospod oskrbnik, skrbite za to, da pride k meni žena, o kateri ste govorili; a ž njo naj pride tudi sin.» To rekši zopet odide.

Drugi dan, proti enajsti uri, je stopila Gorjanka skozi visoka vrata grofovskega gradu. Bila je sicer ubožno, a snažno oblečena. Ob nji je stopal Mirko z zadnjim šolskim izpričevalom v roki. Oba sta molčala. Obema je tolklo srce skoro slišno: zakaj čutila sta nekakov svet strah, da bi stopila pred visokega gospoda, ki ju je bil pozval v svoj grad. V veži, ki je bila prevlečena s težkimi preprogami, sta se ustavila. Ozirala sta se na vse kraje, kje bi koga opazila. Dalje iti se jima ni zdelo dovoljeno. Naposled pride nekdo po stopnicah. Nosil je lepo, modro obleko z rumenimi gombami. Na njegovi obleki je bil tudi grofov grb. Komorni strežnik — zakaj to je bil ta mož — pomeri došleca ne prav prijazno od nog do glave. Oba se mu ponižno priklonita, kakor bi bil sam grof. Vdova ga poprosi, naj ju blagovoljno naznani gospodu grofu. Mož je nekoliko pomrmral, a naposled vendar ustregel njiju želji, odvedši ju v dvorano. Tu si nista utegnili ogledati slik grofovih prednikov, visečih na stenah, zakaj zdajci so se odprla stranska vrata in grof je stopil v sobo. Bil je visok, širokopleč starček s snežnobelimi lasmi in prav tako brado. Njegovo obličje je bilo rdeče nadahnjeno, a resno. Uzrši Gorjanko, ji je prav uljudno prikimal v pozdrav. Potem pa je zadovoljno pogledal Mirka,

kateri mu je poljubil roko ter mu izročil izpričevalo. Grof Ilovski izpričevalo naglo pregleda ter ga nasmehoma vrne dečku.

«Ljuba žena», pravi nato po kratkem premisleku. «Slišal sem o vaši nesreči in bedi. Smilite se mi, in zato bi vam rad pomagal. To naj se pa zgodi s sodelovanjem vašega sina. Kakor vidim, ima Mirko prav dobre rede. Slišal sem tudi, da kaj rad čita. To je lepo, a čitanje naj mu odslej tudi kaj koristi. Deček bode zahajal vsak dan v grad k meni ter mi kaj čital. To delo bom plačeval s tem, da bom skrbel za hrano vam in dečku. To je, kar sem vam hotel povedati.»

Mati in sin sta bila te človekoljubne ponudbe silno vesela in zahvaljevala sta grofa sicer preprosto, a iskreno, kar je jako radostilo starega moža. Grof je še določil uro, kdaj naj bi prihajal Mirko; potem je odslovil mater in sina. Oba niti nista vedela, kako sta prišla po stopnicah. Zdaj pa zdaj sta se molče spogledala vsa srečna. Šele, ko jima je bil grad že za hrbtom, sta si pripovedovala na dolgo in široko, kaj sta doživela. Hvalila sta ljudomilega grofa ter izrekla, da bi si nikdar ne bila mislila, kako je ljubezniv. Odslej se nista več bala prihodnosti; saj sta vedela, da ju čuva mogočna roka in da sta si pridobila dobrotnika, o kakršnem se jima ni bilo niti senjalo!

Četrto poglavje.

Ko se je drugi dan približala ura, da bi šel Mirko v grad ter prvič gospodu grofu čital iz knjige, mu je bilo nekamo vroče okolo srea. — Povedati morame, da je bil grof od ostarelosti izgubil vid; zato je sklenil uporabljati Mirka za čitanje, da bi si še bolj ne kvaril itak oslabeledih oči. Mirko je bil v velikih skrbah. Časih si je domišljal, da vendar še ne čita tako gladko, kakor bi bilo po volji grofu. Kar bledica ga je izpreletela, če je pomislil, da bi utegnil biti grof nezadovoljen ž njim. Oh, kolika bi bila sramota in škoda, če bi izgubil grofovo podporo! Vsak hip je pogledal na svojo pakfonasto uro, ki mu je bila ljub spomin na rajnega očeta. In kolikor bliže se je pomikal kazavec številki, ko bi moral odriniti v grad, toliko tesneje mu je prihajalo, toliko bolj je izgubljal zaupanje v samega sebe. Mati mu je morala prigovarjati na vso moč, da ni popolnoma izgubil poguma. Ko se je naposled napravil, ga je mati še pregledala od nog do glave, češ, ali je na njem vse čisto in v redu. Potem je vzel knjigo v roko ter jel glasno čitati iz nje. Hotel se je prepričati, ali je res vreden zaupanja grofovega.

Naposled se je mladi čitatelj napravil na pot. Spremljevale so ga vroče želje materine. Ta tudi ni bila nikakor tako mirna, kakor se je delala;

zakaj tudi njo je trla skrb, ali bode deček res kos svoji nalogi. Mirko se tudi spotoma ni otresel nemira. Toda ko je prišel v grad in ga je vzprejel grof tako prijazno kakor včeraj, se mu je hitro umirilo srce. Mirko je čital kar najpazljiveje. Tako se je izognil vsem pogreškom in dobro si je zapomnil glavne reči, o katerih je čital. Zdelo se mu je, da je komaj začel. Toda zdajci vstane grof, ki je sedel na mehkem naslanjaču, se približa Mirku, mu potrka na rame, mu vzame lepo knjigo ter jo zapre.

«Dosti za danes», izpregovori nato, «ure je konec. Dobro si se držal, Mirko! Dokaj zadovoljen sem s tabo, to je, bil bi celo popolnoma zadovoljen, ko bi mi povedal, kaj si čital.»

Mirkove oči se zažare, ko to zasliši, in pristočno pove grofu, da si je zapomnil skoro vse.

«No, pa povej, povej», povzame grof ter se zopet spusti na naslanjač. Molče in pazljivo je poslušal pripovedujočega dečka. Le časih se je oglasil ter dejal, naj pojasni, kako umeje to ali ono. «Dobro si rešil nalogo!» reče grof naposled. «Zdaj lahko greš, pa pozdravi mi mater!»

Stari gospod je nasmehoma gledal za odhajajočim dečkom. Zroč skozi okno, ga je spremljal z očmi, dokler mu ni deček izginil izpred oči. Potem je poklical strežnika, ki je četrte ure kesneje s težkim košem odšel iz gradu. V košu pa

je bilo polno raznovrstnih živil. Strežnik je s košem ubral pot pod noge naravnost proti Gorjančevi hišici; zakaj vsa ta lepa darila so bila namenjena osiroteli rodbini. V tem pa je Mirko materi pravil, kaj je doživel v gradu in kako dober in prijazen je bil grof ž njim, ubogo siroto.

Kakor ni bilo pričakovati drugače, je Mirka sčasoma minila vsa boječnost. Da, deček se je že tako privadil svoje službe, da je bila zanj ura veselja, pravi praznik, ko je odhajal v grad. Po minuli uri se je že vselej naprej veselil prihodnje ure. Kakor prvi dan, tako je stari gospod delal tudi odslej; ko je Mirko nekoliko časa čital, se je grof razgovarjal z dečkom, kaj je v berilu. Mirko je ob tem kazal nenavadno bistro glavico, tako celo, da so grofa samega ti razgovori silno veselili in kratkočasili. Sam je vsak dan komaj čakal, da pride deček. Seveda se Mirku niti ni senjalo, kako se grof kratkočasi ž njim.

Tako je minilo četrto leta. Na poljih je že lepo rasla dehteča ajda. Čebele so še marljivo šumele po ajdovem cvetju, kakor bi se jim mudilo nabirati za zimo, ki ni bila več daleč. Tudi Gorjanke se je polotila skrb; ni vedela, kaj bi ukrenila glede prihodnosti svojega Mirka. Njegov učni čas se je bližal koncu. Ženi je bilo do tega, da bi dečka skoro izročila rokodelskemu mojstru v uk, zakaj dalje šolati ga itak ne bi mogla. Z druge

strani pa se je bala, da bi moral deček že tako hitro odpovedati službo pri grofu. To bi bilo nekamo nehvaležno. Žena je bila v veliki zadregi in rada bi se bila posvetovala s kom, kaj naj stori. Toda k oskrbniku se ni upala; pismonosca Naceta, kateremu bi bila najrajši zaupala to stvar, pa ni bilo doma. Preselil se je bil k sinu, ki se je daleč tam nekje baval z lesno trgovino. Vrh tega je imel večje gospodarstvo, pri katerem ga je zdaj podpiral nekdanji pismonosec. Tako je imel starček sicer mirnejše življenje, a dela le več kot preveč tudi v novem stanu.

Grof Ilovski ni doslej Mirka še nikoli vprašal, kaj misli kdaj biti. Prigodi se pa, da je nastalo nekega dne hudo vreme, ko se je Mirko uprav mislil napotiti domov. Grof mu zatorej veli, naj počaka pri njem, dokler ne mine huda ura. To priliko je grof Ilovski porabil, da je izpraševal dečka o različnih rečeh, recimo o rajnem očetu i. t. d. Mirko je odgovarjal odkritosrčno in uprav otroško-zaupno. Zdajci se hudo zablisne in skoro istočasno mogočno zagrmí. Mračna soba, v kateri sta bila Mirko in grof, se je tedaj razsvetlila, a stekla v visokih oknih so zazvenčala ob silnem gromu. Grof in deček sta umolknila. Grof je zamišljen gledal skozi okna na prostrani, skrbno obdelani vrt. Tu so rastline žalostno upogibale glavice, tepene po velikih kapljah, ki so padale nanje.

Grof nagubanči čelo, a okrog ust mu šine grenka poteza. Mirko, ki je to videl, si je mislil, da grofa žali, ker mu nevihta uničuje lepi vrt. Toda deček se je motil! Starčku so rojile po glavi vse drugačne misli. Zdajci izpregovori grof: «Mirko, ti bi bil pač rad dijak; kajneda?» — To nenadno vprašanje je dečka popolnoma zmedlo. Temno se je zardel v lica ter le nemo prikimal. Grof ni govoril dalje. Nekolikokrat je prehodil sobo, ki je bila prevlečena z dragimi preprogami. In ker se je v tem polehla nevihta ter je le malo pršelo, je ukazal Mirku, naj gre domov. Deček je bil že med vrati, ko ga je zopet poklical nazaj ter mu naročil, naj pride jutri dopoldne njegova mati na pogovor v grad. Grof je izgovoril to naročilo skoro osorno.

Drugi dan je Gorjanka zopet stala v sobi gospoda grofa. «Pomislil sem nekoliko glede prihodnosti vašega Mirka», je pričel grof imenitno in resno. «Prepričal sem se, da je deček res jako nadarjen, in žal bi mi bilo, če bi se njegov talent ne razvil popolnoma. Ker je Mirko vrhu tega blagega in čistega srca, ki se odpira vsemu dobremu, a se zapira vsemu slabemu, bi mislil, da bi ne bilo slabo, če bi dali Mirka dalje v šole.»

«Milostivi grof», odgovori žena, «sam Bog ve, kako bi ga rada! Kako rada bi marsikaj žrtvovala, marsikaj trpela, pa —»

«No, no, na ta ,pa‘ sem bil že pripravljen», ji seže grof v besedo. «In prav zaradi tega bi vam danes rad razložil marsikaj. Najprej vam obetam, da bodem Mirku dajal majhno podporo; seveda le toliko, da bode imel, kar je najpotrebnejšega. Da bode te pa vedeli, zakaj mu nečem nakloniti takšne podpore, kakršne si morda želi vaše materino srce, vam povem, kaj sem izkusil nekoč. Bilo je malo let pred smrtjo moje soproge. Takrat sem živel na svojem posestvu na Češkem. Tam sem se seznanil z desetletnim sinčkom nekega dninarja. Deček je bil prav bistre glavice, zato sem ga imel prav rad. Nagovoril sem njegove starše, da so ga prepustili mojemu varstvu; to so storili kaj radi. Poslal sem dečka v šolo. Poskrbel sem, da je dobil v mestu hrano in stanovanje v rodbini odličnega uradnika. Nisem se bal nikakršnih troškov, da sem le dečku lajšal in slajšal življenje. Nadejal sem se, da bode kdaj iz njega kaj prida. Mislil sem, da bode delal čast sebi in drugim in da nikdar ne pozabi ubožnih domačinov. Sprva je kazalo vse dobro, najsi se mi je zdelo, da deček preveč drži na lepo obleko. Tudi se mi ni zdel o počitnicah prav srečen, kar je moral isti čas navadno živeti pri ubožnih starših, torej v prav skromnih razmerah. Mene je tako opazovanje žalilo v dno duše. Potrudil sem se ter mu očital, da se udaja napuhu. To je bilo nekaj,

a moral bi bil Božidaru — tako se je zval deček — priščipniti ali skrčiti dohodke, moral bi bil poskrbeti, da ne bi imel več tako lagodnega življenja v mestu. Da tega nisem storil, to je bil moj pogrešek.

V tem času se je prigodilo, da sem se odpravil na daljnjo pot v inozemstvo. Ko sem se vrnil, nisem šel tako hitro na svoje posestvo na Češko, skratka: minilo je nekaj let, da nisem videl Božidara. Pač mi je v tem večkrat pisal. Jaz sem spoznaval iz njegovih pisem, da se njegov duh razvija čimdalje bolj, to je, da napreduje deček čimdalje bolj. Tudi s šolskimi izpričevali, ki mi jih je pošiljal, sem bil večinoma zadovoljen. Komaj sem čakal, da bi ga skoro zopet videl po tolikem času. Najprej sem se oglasil pri Božidarovih starših. Opazil sem takoj, da z obraza dninarjevega ni odsevala več ona zadovoljnost kakor nekdanj. Mož je imel nekaj na srcu, to sem zapazil na prvi pogled. Morda je bil temu vzrok Božidar? Da, bilo je tako! Prigovarjal sem preprostemu možu, naj mi le zaupno odkrije srce, naj mi pove naravnost vse, kar ve o svojem sinu. In tedaj sem zvedel iz ust tega poštenjaka, da je njegov sin sicer napredoval, kar se tiče uma, kar se tiče vednosti, da pa njegovo srce ni tako, kakršno bi moralo biti; skratka: Božidar je bil napihnen, brezčuten samopridnež!

Zadnji čas je le malokdaj prihajal v domačo vas. Če je vendar kdaj prišel, je prišel le za nekaj trenutkov. Starši so naposled zapazili, da se sramuje njih uboštva. Toda očitali mu niso ničesar, kakor bi bil sicer zaslužil. Leto dni ga celo niso kar nič videli. S tovariši iz bogatih rodbin je živel v mestu prav gosposko. A to še ni bilo vse! V zadnjem času je celo večkrat pisal domov, naj mu pošljejo kaj denarja, najsi je dobro vedel, da si z delcem svojih rok komaj služijo kruh za življenje. In to vse je delal Božidar, ki sem ga tako zakladal z denarjem, da bi si bil prav lahko kaj prihranil ter še pošiljal domov. Vidite, kako me je ukanil Božidar! Nevredniku sem izkazoval toliko dobrot!

Pa poslušajte dalje! Po tem pogovoru z Božidarovimi starši sem se takoj odpeljal v mesto ter mladeniču naznanil, naj se takoj oglasi v gostilnici, kjer sem se bil nastanil. Ostro sem ga pomeril z očmi od nog do glave, ko je predrzno stopil predme, nekamo tako, kakor bi bil pričakoval še pohvale. Bil sem kratkih besed. Očital sem mu njegovo vedenje ter povedal, da odslej ne bodem trošil več toliko denarja zanj. «Primoran sem se postaviti po robu tvojemu napuhu. Odslej bodeš stanoval v preprostejši hiši in dobival le polovico toliko denarja kakor dosedaj.» S tem sem ga odslovil. Jokaje mi je obljubil, da se poboljša. Toda obljube ni izpolnil!

Ker mu je bilo pretežko, da bi se bil izvil zapeljivim tovarišem, je zabredel tako daleč, da si je prisvojil tuje blago, in to le zato, da bi še dalje živel tako razkošno, kakor je bil vaje. In kaj je dandanes Božidar, tisti Božidar, o katerem sem se nadejal, da bode kdaj veselje in podpora svojim staršem? Preprost pisar je pri odvetniku, izprijen dijak! Mehkužnost ga je zavedla na kriva pota; vzpričo prevelike brezskrbnosti pa je izgubil trdno voljo, brez katere človek tako lahko pade, kakor pade trst ob najmanjši sapi!»

Ob teh besedah je grof razdražen vstal ter pogledal skozi okno. Lahko je bilo spoznati, da mu je spomin na malopridnega Božidara zelo bridek.

Po kratkem premolku je nadaljeval: «V dolgem življenju sem izkusil že marsikaj hudega. Toda najbolj me boli spomin na mladeniča, o katerem vam pripovedujem. Morda bi bilo bolje zanj, da se mu takoj iz začetka njegovega šolanja v mestu ni godilo tako dobro. Toda to, da je prišel iz ubožne kočice v dobro hišo v mestu, je bilo zanj pogubno. Ko bi bil pravočasno čutil svojo moč, ki raste v potrebi, bi si bil gotovo pridobil ono spoštovanje do samega sebe, ki ob uri izkušnjav kakor angelj varuh varuje človeka pregreškov. Tako bi ne bil svojega srca navezaval na nečimernosti,

in to srce bi mu ne bilo naposled tako pusto, da v njem niti ni bilo več prostora staršem!

Odslej me ni bilo mogoče pripraviti več do tega, da bi bil dal šolat še kakega ubovega mladeniča. Bal sem se, da bi mi ne izpodletelo kakor pri Božidarju. Vaš Mirko pa mi ugaja. Pri njem naj napravim izjemo. V božjem imenu poskusim še enkrat; toda ne več tako kakor prej. Mirku bodem dajal le to, kar je najpotrebnejšega. Verujte mi, dobra žena, da bode bolje tako.»

Gorjanka je bila presrečna. V njenih očeh so se bliščale solze, ko je prišla dobrotnika za roko, da bi jo poljubila. Toda grof ji je odtegnil roko.

«Le še nekaj», je nadaljeval z zadovoljnim nasmehom. «Ko pride Mirko v mesto, bode te vi preveč sami. Kaj bi bilo, če bi mi kako služili? V gradu na Visokem, štiri milje odtod, potrebujem pridno, zanesljivo žensko za gospodinjstvo. Kakor sem slišal, ste vi nekdaj služili v hiši bogatega posestnika, kjer ste se priučili umnemu gospodinjstvu. Zdi se mi torej, da ste popolnoma sposobni prevzeti omenjeno službo, seveda, če hočete! Tedaj prodajte svojo hišico ter se preselite čim prej na Visoko, najbolje takoj, ko odide vaš Mirko v mestne šole.»

Ponudba grofova je Gorjanko kar iznenadila. Žena je vedela, v kako čast ji je ponudba ljudomilega gospoda. In vendar se je nekoliko časa

pomišljala, ali bi privolila ali ne. Že petnajst let je bivala v tej občini. Dasi je bila njena hišica le ubožna, vendar ji je bila ljuba in mila ; zakaj nanjo jo je vezalo sto spominov, veselih in bridkih!

Toda pamet ji je svetovala, naj se otrese domotožnosti. In tako je naznanila grofu že po kratkem premisleku, da hvaležno vzprejme ponudeno službo.

Peto poglavje.

Okolo gorskih vrhov so se valile goste megle. Nebo je bilo enolično-sivo, in droban dež je pršel na zastorno usnje dvovprežne kočije grofa hmelniškega, ki je polagoma drdrala po blatni deželni cesti. V kočiji pa sta bila Mirko in njegova mati. Peljala sta se v stolno mesto, kjer se je imel že v dveh dneh pričeti pouk na tamkajšnji gimnaziji. Tožen jesenski dan je bil, in tožna sta bila tudi naša potnika. Molče sta sedela na usnjatih blazinah. Iz njiju pogledov pa, ki so se srečavali vsak hip, je govorila domotožnost, katera se ju je bila že zdaj polotila na vso moč.

Naposled izpregovori mati, rekoč: «Mirko, Bog daj, da bi bilo meni in grofu v čast, ko se vrneš s prvim izpričevalom domov! V duhu bodem zmerom pri tebi. Misli tudi ti prav večkrat name in moli za brata, za ubogega Toneta, kate-

remu se gotovo ne godi tako dobro kakor tebi. Da bi se nesrečnik le že skoro vrnil! Da bi le vedela, kako bi ga našla! Hotela bi mu vse poročati ter tudi skrbeti zanj!>

Mirko je bil od podob, ki mu jih je budil materin govor, jako potr. Vendar je tolažil mater, kakor je vedel in znal. Toda čudno, prav danes se je njiju pogovor sukal vedno in vedno o izginulem Tonetu. V takih pogovorih nista niti opazila, da se je voz že bližal mestu. Ko Mirko pogleda skozi kočijno okno, se nemalo začudi, ko opazi mnogoštevilne zvonike in prelepe hiše. Tudi Gorjanki je zelo ugajal pogled na mesto. Mati in sin sta bila tako vtopljena, da sta se kar prestrašila, ko se je voz hipoma ustavil pred majhno, a čedno hišo v predmestju. V tej hiši naj bi odslej prebival Mirko. Naša potnika sta bili na koncu poti.

Srce je živahno bilo mlademu dijaku, ko je kočijaž odprl kočijna vrata ter pokazal na okna v pritličju. Tu je namreč prebivala rodbina, kjer bi odslej stanoval Mirko, grofov varovanec. Stanovanje mu je bil oskrbel grof sam. Tu ni bilo dosti bolj drugače nego doma. Gospodar je bil brdak mizar. Imel je le enega pomagača, a služil si je dovolj, da je pošteno živil sebe in družino. Mizarjeva žena je bila zlata vredna ženska, zgolj ljubezen do svojcev, pridna in vesela. Imela je usmiljeno srce tudi za trpečega bližnjika. Imela

sta dva sina. Eden se je kot mizarški učenec že pridno sukal po očetovi delavnici; drugi pa je hodil v gimnazijo. Ker je bil že nekaj let gimnazijec, bi lahko pomagal Mirku pri učenju, če bi bilo treba.

Mirko se je pri mizarjevih skoro privadil. In ko se je dva dni kesneje njegova mati poslavljal od njega, ni bil nikakor tako potrta, kakor si je mislila, da bo. Gorjanka se je lahko vrnila domov z zavestjo, da je deček v dobrih rokah.

Nekaj dni je Gorjanka še ostala v Hmelniku, dokler namreč ni prodala svoje hišice. Potem je odšla na Visoko, kjer je prevzela gospodinjstvo. Tu je imela posebno sprva toliko dela, da ni utegnila dosti misliti na svojce. Naporno delo je bilo torej tudi za Gorjanko ono »zeljice«, ki ozdravi vse dušne bolečine.

Njena velika pridnost ni ostala skrita. Grof Ilovski, ki je časih prihajal na Visoko po nekaj dni, je brdsko ženo že večkrat pohvalil zaradi njene marljivosti. Nekega dne pa je Gorjanka dobila svojeročno pismo od grofa Ilovskega; naznanil ji je, da bode odslej dobivala za zvesto in spretno službovanje polovico plače več.

Tako je Gorjanka služila toliko, da si je lahko prihranila marsikak krajcar. Seveda je bila varčna in si ni dovoljevala nikakršnih ugodnosti.

«Saj je vse le za moja otroka», je dejala večkrat sama sebi, sosebnó če se je težko ognila temu ali onemu izdatku.

* * *

V tem je Mirko pridno vršil svojo dolžnost v šoli. V vsakem oziru je ustrezal materi in grofu.

Na daljše počitnice je smel prihajati na Visoko. O velikih počitnicah pa ga je grof večinoma vabil v Hmelnik. Tu ni Mirko nikdar pozabil onih krajev, ki so mu bili ljubi in mili izza prve mladosti. Vselej je šel tudi na pokopališče, kjer mu je počival prerano umrli oče. Na njegovi gomili je stal preprost lesen križ, okolo katerega se je vil bršljan. Tu je dobri sin vselej pomolil nekoliko očenašev za očetovo dušo. Odtod je šel navadno v župnišče h gospodu župniku in v šolo k nekdanjemu blagemu, staremu gospodu učitelju. Poiskal je tudi nekdanje tovariše, s katerimi je bil hodil v domačo šolo. Ti so bili zdaj večinoma po delavnicah, kjer so se pripravljali na katerikoli obrt. Vsakega je vprašal, ali je bil kdaj kaj zvedel o Tonetu, o ubogem, nesrečnem bratu njegovem. Povsod je slišal le žalostni: «Ne!» In vendar so bila minila že štiri leta! S prihodnjim tečajem je prestopil Mirko na višjo gimnazijo. Ko se je takrat poslavljaj od dobrotnika, gospoda grofa, je bil čudovito vznemirjen, dasi sam ni vedel, zakaj. In

vendar je bil grof tako vesel in videti tako zdrav! Takrat je stari mož objel odhajajočega Mirka, česar ni bil storil še nikoli. Potem mu je obljubil, da ga še to jesen obišče v mestu.

Toliko da se je Mirko zopet privadil šolskemu življenju, že je nekega dne stopil k njemu v sobo pismonoša ter mu izročil pismo od oskrbníštva hmelniškega grofa. Mirku se je to takoj zdelo čudno; zakaj doslej še ni bil nikdar dobil pisma iz omenjene pisarnice. Naglo raztrga zavitek. Bliskoma preleti kratke vrstice. Pismo mu pade na tla. «Morda nesreča?» ga sočutno vpraša gospodinja, ki je opazovala mladeníča. Mirko prikima ter pokaže na pismo, potem se spusti v glasen jok. Gospodinja pobere pismo ter žalostna prečita te-le vrstice :

«Dragi Mirko ! Zvršiti mi je žalostno dolžnost. Naznanjam Ti, da je umrl Tvoj plemeniti dobrotnik, grof Ilovski. Ne morem Ti pisati o tem obširneje ; nenadna nesreča me je preveč pretresla. Le toliko Ti povem : Danes zjutraj smo dobli starega grofa mrtvega v postelji. Še sinoči se je čutil popolnoma zdravega. Njegovo milo obličje ni izpremenjeno kar nič. Iz tega je soditi, da je nastopila smrt brez težkega boja. Osrči se, mladi prijatelj, ter poskrbi, da dobiš nekaj dni dopusta, pa prihiti v Hmelnik!»

Drugi dan se je vila dolga vrsta pogrebcev proti rodbinski rakvi grofa Ilovskega. Vse mestece je bilo pokonci; mlado in staro je hotelo izkazati zadnjo čast obče priljubljenemu blagemu pokojniku. Vsem se je na obrazu poznala žalost. Za krsto je stopal mladenič, netjak pokojnega grofa, edini njegov dedič. Hladnokrvno je stopal za krsto, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Ljudje so srditi zmajevali z glavami. Vsi so vedeli že naprej, da nastopijo odslej hudi časi vsem onim, ki bodo zavisni od tega gospodiča. Sosebno bode huda predla služabnikom in uradnikom. Marsikdo se je tudi spomnil ubožcev, katere je bil pokojnik podpiral tako izdatno. Nekateri so govorili tudi o Mirku Gorjancu, kateremu mladi grof gotovo ne bode tako naklonjen kakor blagi pokojnik; saj ni o novem gospodarju nihče vedel povedati kaj dobrega.

Mirko Gorjanec pa, o katerem so krožile take govorice, ni videl in slišal ničesar. Stal je nedaleč od rakve, kamor so polagali pokojnega dobrotnika, naslonjen ob drevo. Bil je jako potrta. A tudi njegovi materi ni bilo bolje pri srcu; morala se je celo opirati na njegovo rame.

Ko se je končala žalostna slovesnost, je oskrbnik stopil k njima. «Pričakujem, da prideta drevi k meni», je dejal naglo. Potem je odšel k novemu mlademu gospodarju, da bi ga spremil v grad. Mladi grof je namreč hotel hitro urediti vse stvari

ter je zato že prej naročil oskrbniku, naj bode pripravljen takoj po pogrebu.

Bilo je že pozno zvečer, ko je novi gospodar odšel iz pisarnice, da bi se takoj odpeljal v veliko mesto. Tam je hotel izposlovati pri sodišču, da bi kar najprej razpisali obravnavo glede dedščine.

Gorjanka in njen sin sta že dolgo čakala, da bi mladi grof in oskrbnik dokončala svoje delo. Ko se je to zgodilo, sta vstopila pri oskrbniku, ki ni bil nič prav veselega lica.

«Prav je, da prihajata», je dejal. «Toda le pripravita se na žalostno novico. Vedita, da mladi graščak ni tak, kakršen je bil njegov prednik. Razven imena in naslova nimata ta dva nič skupnega. Najlepši dnevi so zdaj minuli zame in za vse druge. O, to sem vedel takoj!»

Tako je govoril polglasno, kakor bi se bal, da bi ga ne slišala nepoklicana ušesa. Ob tem si je z roko tiščal globoko nagubano čelo. Mirko in njegova mati se v strahu spogledata; saj jima zdaj ni bilo več težko ugeniti, kaj še zvesta. Oskrbnik stopi bliže k Mirku in mu položi roke na rame. Potem nadaljuje ves sočuten: «Mlademu graščaku sem pravil o tebi ter ga prosil, naj bi milostno skrbel zate, kakor je skrbel rajni njegov stric. A ničesar ni hotel slišati o tem. Le, če mu je pokojni grof v oporoki naložil kaj takega, bi te še podpiral; drugače pa ne more prevzeti takih

troškov. Tako je dejal. Odkritosrčno mi je žal, dragi Mirko; zakaj vem gotovo, da je pokojni grof spisal oporoko že tedaj, ko tebe niti ni poznal. Torej ti edino to upanje splava po vodi.»

Oskrbnik je opazoval, kako bodo te besede zadele Mirka. Kako se pa začudi, ko vidi, da mladeniča niso preplašile.

«Hvala vam, gospod oskrbnik», je odgovoril Mirko, «da ste se potrudili in me priporočili gospodu grofu. A mislim, da bodem odslej izhajal tudi brez velikodušne podpore, ki sem jo užival doslej. Potrudim se, da dobim kaj manjših učencev v pouk; ako Bog hoče, si opomore s takim zaslužkom.»

«To je lepo, Mirko», ga nasmehoma pohvali oskrbnik. «Vidim, da imaš glavo in srce na pravem koncu.»

Tudi Gorjanka se je smehljala sinu. Zdajci se je domislila pokojnega grofa, ki ji je pravil, v kakšno nevarnost utegne mehkužnost zavesti mladega človeka. No, takim nevarnostim se je Mirko doslej vedel umikati. Dasi je bil še mlad, je vendar imel trdno voljo in zaupanje v samega sebe.

Oskrbnika so Mirkove besede nekoliko razvedrile. Toda skoro se mu zopet nagubanči čelo, ko nadaljuje: «Tudi glede vas, dobra žena, sem govoril z novim graščakom. Rekel mi je, da lahko ostanete v sedanji službi, a kakor vsem drugim, mora tudi vam znižati plačilo. Le če ste zadovoljni delati za manjše plačilo, lahko ostanete.»

Razumna žena ni tožila. Bila je vesela, da sploh še sme ostati na Visokem, dasi je vedela, da se prično hujši časi.

* * *

Kar je povedal oskrbnik, je bilo vse do pičice res. Oporoka pokojnega grofa Ilovskega res ni omenjala Mirka niti z besedico. Smrt ga je bila pač zasačila iznenada; sicer bi se bil gotovo spomnil nadepolnega mladeniča ter poskrbel za njegovo bodočnost. Ali je morebiti mislil, da stori njegov dedič to iz svojega nagiba, češ, to se umeje samo po sebi, da treba skrbeti za mladeniča, za katerega je skrbel že on? Mogoče! Saj se je bil mladi grof kazal stricu vedno kar najboljšega. Bilo mu je do tega, da bi kdaj podedoval stričevo premoženje. To bi mu prišlo kakor nalašč; zakaj bil je sicer grof, a ubožen in zapravljiv. Zdaj pa, ko je stric umrl, mu ni bilo treba več hinavčiti, in pokazal se je takega, kakršen je bil res — namreč kot trdosrčnega plemenitaša!

Mirku so napočili časi trde bede. Res je mati storila vse, da bi sin ne trpel posebnega siromaštva. Kar si je bila prihranila, je šlo vse za Mirka. A tega ni bilo dovolj. Na priporočilo svojih naklonjenih učiteljev si je Mirko s poukom drugih manjših učencev prislužil marsikak goldinar. Le tako se je živil za silo. Seveda tako dobro kakor

prej se mu ni več godilo. Rodbina, v kateri je živel, mu ni mogla več ponujati nekdanjih ugodnosti. In kdo bi ji zameril? Saj ji je Mirko zdaj plačeval polovico manj kakor prej, a sicer dobri ljudje tudi niso imeli, da bi bili kaj darovali. Toda Mirko ni tožil. Dasi često ni imel dovolj hrane in šolskih potrebščin, je bil vendar v srcu prav zadovoljen. Saj si je hrano, katero je užival, in knjige, iz katerih se je učil, kupoval s svojim zaslužkom. Edina ta misel ga je jako osrečevala.

* * *

Grad Visoko se dviga na zračnem hribu. Široka vožnja pot, obsajena na obeh straneh z drevesi, drži do gradu. Vas, ki stoji ob vznožju, ima isto ime kakor grad sam. Za gradom stoji pristava, le malo korakov od bukovega gozda. V tej enonadstropni, pobeljeni hiši je gospodinjala Gorjanka dolgih štirinajst let. Zdaj pa je že četrto leto spodaj v vasi, kjer si je najela čedno sobico.

Preselila se je bila tja dol, ko je grad že v drugo dobil novega gospodarja. Mladi grof ni bil mož, da bi bil ohranil po stricu podedovana posestva. Pod njegovimi zapravljivimi rokami je ginilo bogastvo kakor sneg ob solncu. Ni trajalo dolgo, ko je prihalo posestvo za posestvom v druge roke, in vse to časih prav za slepo ceno. Oskrbnik v Hmelniku pa je majal in majal z glavo, ker je

videl, da pojde njegov gospod pod zlo. Dolgo časa ni rekel grofu ničesar, dasi mu je bilo hudo molčati. Ko se je pa bližal čas, da bi bil imel biti prodan grad Visoko, se je mož vendarle ohrabril. Kot star, zvest služabnik si je dovolil grofu namigniti, da tako ne pojde več dalje. Toda s tem si je bil zapečatil svojo nesrečo.

Grof je kar besnel zaradi te »drznosti« in je za kazen odpustil vrlega uradnika. Grad Visoko je bil prodan. Izkupilo je grof porabil za to, da je poravnal velik dolg, ki si ga je bil pridobil z — igro!

Novi gospodar na Visokem je premenil služabništvo. Tudi Gorjanko je odslovil. Od tedaj biva v hišici spodaj v vasi. Skrbi je ne tarejo. Žena je še prav krepka in se ima dobro na stare dni. Njena soba je lepa in snažna, dasi preprosta. A ob vsi tej preprostosti visi nad posteljo podoba s širokim, bogato pozlačenim okvirom. Pozornost vzbuja vsakogar, ki stopi v sobo. Kaže mladega moža duhovitega, a milega obraza. To je Mirko, Gorjankin sin! Dasi je mož še prime-roma mlad, je vendar že v visoki državni službi. Do te visoke stopnje mu je pripomogla njegova pridnost in nenavadna nadarjenost, kajpada, kolikor toliko tudi blago srce in moška resnoba. Vsako leto prihaja po enkrat ali dvakrat na Visoko in ostaja tu dalje časa. Oj, tedaj je pa Gorjanka

vesela! Zdi se ji, kakor bi bila v malih nebesih! Mirko jo je sicer некоč povabil, naj se preseli k njemu v mesto; toda zastonj. «Hvala, ljubi Mirko», mu je odgovorila. «Meni ugaja v tihotni vasi dosti bolje kakor v šumnem mestu, sosebnost, če prideš časih k meni v vas.» Mirko ji je obljubil, da bode delal tako, in je tudi zvesto izpolnjeval svoj obet. Pred dobrim letom je prišel k materi tudi s soprogo. Ta je tašči prinesla za dar dragoceno podobo, o kateri smo govorili. Podoba le-ta je stari ženi pravi zaklad, to pa zato, ker jo spominja sina Mirka in njegove soproge, ki ji je darovala sliko.

Večkrat sedi zvečer pri mizi in plete. Pri tem ne obrne očesa od drage podobe. Kako se ji tedaj žari obraz tihega veselja in materinske sreče! «Moj dobri, brdki Mirko!» šepeta polglasno. «Kaj neki dela zdaj? Kako se godi moji snahi* in njenemu sinčku?» Misel za mislijo se podi Gorkanki po glavi; spomini pa ji vstajajo v duši izza minulih dni, spomini veseli in žalostni. Veseli nasmeh ji polagoma gine z lic. Pletivke se tedaj v rokah stare žene pomičejo mnogo počasneje, dokler naposled ne preстане pletiti. In tedaj se ji vlije po licih potok solza, ki jih z nevdržno silo vabi v njene oči spomin na — izgubljenega sina Toneta!

* Snaha = žena njenega sina Mirka.

Bog ve, ali še živi? Mati tega že dolgo ne verjame več. Vendar teže je živeti v negotovosti kakor v žalostni resnici. Gotovosti v tem oziru si pa Gorjanka ni mogla pridobiti, najsi se je trudila še bolj.

Ko je Mirko prihajal na Visoko, je večkrat ž njim govorila o tem. In vselej ji je bilo v tolažbo, ko ji je sin zagotavljal, da se Tone gotovo še kdaj vrne!

Šesto poglavje.

Gorjanka je že nepotrpežljivo štela dneve, da bi prišel Mirko z malo rodbino. Ta krat je morala čakati dva tedna dalje kakor navadno. V srcu je bila skoro nejevoljna, ker je bil Mirko sklenil, da napravi to poletje izlet — in sicer peš — še preden pride na Visoko. In prav ta izlet je bil kriv, da je morala stara žena čakati toliko časa. No, tolažila jo je misel, da bode ta izlet koristil sinovemu zdravju.

Gospod Mirko Gorjanec se je tega izleta veselil že davno poprej. Napravil pa je izlet čisto sam, to pa zato, da je lahko po svoji volji stopal zdaj v goro zdaj v dolino, kakor mu je bilo ljubo. Tu se je malce ustavil, tam je šel kar mimo. Do kam bode potoval, ni bil sklenil. Preko severnega

Tirolskega na Predarelsko, od tod pa, če bi uga-
jala prilika, nekoliko v slobodno Švico — s tem
načrtom v glavi je došel z lahkim kovčegom in
dobre volje v staro mestece Füssen (Fisen)*. Za
tem mestecem se vleče meja dveh držav: Avstrije
in Bavarske. Mirko je skoro stopal po tirolski
zemlji. Nedaleč za imenovanim mestecem drži pot
vkreber; ob nji pa veselo skače reka Lika, te-
koča proti Bavarskemu.

Ni trajalo dolgo, ko je naš potovavec užival
vso krasoto visokega gorovja. Gledal je vrhove
bližnjih in daljnjih gora. Mirka je vodila pot
dalje časa po obljudenem kraju. Stanovali so tu
premožni kmetje, ki so imeli prav lepe in ponosne
hiše. Šele pri vasi, imenovani Steg, je pohajala
dobra cesta. Odtod je držala ozka gorska steza
črez sedlo** na Predarelsko. Mirko Gorjanec se je
okrepčal v gostilnici v Stegu. Potem je stopal
vkreber više in više. Iz jelovega lesa je puhtel
dišeč zrak; v globočini tam doli pa je šumela
Lika po nebrojnih skalah in po prođu. Mirko se
je večkrat ustavil; na očeh mu je bilo poznati,
da se čudi veličastnosti gorskega sveta!

Bilo je popoldne, ko je dosegel najvišje mesto
na prelazu. Zdaj pa je šlo nizdol v bregniški gozd.

* Mestece na Bavarskem; imenitno zaradi prelaza
ali prehoda, ki drži na Tirolsko.

** Sedlo = nižina preko gorskega slemenca.

Prigodilo se je pa, da je na tej poti zašel. Hodil je naprej, nazaj, na stran, na desno, na levo — zastonj: ni vedel, ni kod ni kam. Nevede, kaj bi storil, je stal v divji samoti.

V visokem gorovju hitro nastane noč, hitreje kakor v dolini. Tu pridržuje soparni zrak svetlobo zašedšega solnca. Nastala temota je Mirku Gorjancu jako ovirala hojo. Dobra volja ga je minila, zakaj njegov položaj ni bil kar nič prijeten. Nastalo je bilo tudi dobro mrzlo, a pri sebi ni imel dovolj gorke suknje, da bi ga bila branila prehlada. Tu in tam se je iz brloga tudi oglašala kaka žival, kar mu je bilo silno neprijetno, dasi ni bil boječ. Našemu hribolazcu ni preostajalo drugega, nego da si je pod skalo napravil prenočišče. Poskušal je zaspati. Toda dasi je bil jako truden, mu spanec ni hotel leči na oči. A vrhu te nadloge ga je obhajala lakota in žeja.

Gorjanec je premišljal. Ko je tako poslušal na vse strani, se mu je zazdelo, da sliši nedaleč od ležišča šumljajoč studenček. Če se ni motil, bi utegnil zadostiti vsaj eni, največji potrebi, da bi si utolažil žejo. «Lakoto», si je mislil, «prebijem lože nego žejo.»

Zatorej takoj vstane s trdega ležišča ter oprezno tava tja, kjer si je mislil, da najde studenček. Gredoč se je časih ustavil, poslušal ter se tako prepričal, da je res blizu studenček, in to studenček, kakršnih je na tisoče in tisoče odprla mati narava

po divjekamenitih planinah. Zdaj je še bolj koprnel po požirku hladne studenčnice!

Toda skoro je opazil, da mu noga ne stopa več gotovo. Tla so se umikala pod njim. Rahli skladi kamenja so se razsipali, in kamen za kamenom je drčal nizdol. Bilo je slišati, kako se je kamenje talikalo daleč tja v globočino. Mirko se zdrzne. Doslej se je bal, da bi bil porabil edino žveplenko, katero je še imel v žepu. Toda zdaj je prišel čas, ko bi jo moral porabiti, da mu vsaj za nekaj trenutkov razsvetli kraj. Isti trenutek, ko je zagorela žveplenka, je naudal Mirka s strahom in grozo. Bil je namreč že več stopinj na strmi, s prodom pokriti rebri! Nekoliko bolj navzgor je črez skalnato čelo kipel studenček, ki je pa takoj presihal v naplavljeni zemlji. O velikem deževju ta potoček nikakor ni bil brez nevarnosti; zakaj takrat je vselej narasel v hudournik, ki je z uničevalno silo drl nizdol. Pri tem je s sabo odnašal zemljo in kamenje ter vse to puščal na poti, koder je tekel.

V široki, pa plitvi strugi tega časih razsaja-jočega hudournika je bil Mirko Gorjanec! Od velikega strahu je pozabil žeje. Bilo mu je le do tega, da bi se otel tega nevarnega kraja. Zatorej se je poskušal oprežno vrniti. Toda zdajci se mu sproži gruda pod nogami ter odskakuje zbobni v globočino; za njo pa se vznak zvali Mirko. Hitreje nego elektriška iskra se je Mirku

drevilo tisoč misli po glavi. Vedel je, da se mu bliža strašen trenutek; morebiti bode to zadnji trenutek njegovega mladega življenja. Spomnil se je svojcev ter iz dna obupnega srca klical Boga na pomoč. Dasi se je to drčanje nizzdol vršilo strašno hitro, vendar Mirko ni izgubil zavednosti. Krčevito se je trudil, da bi se ustavil s petami svojih črevljev, toda zastonj. Čimdalje hitreje se je valil nizzdol; teža njegovega telesa je izpodrivala kamene in zemljo; njegove noge pa so vse potiskale naprej.

Zdajci se zadene s podplatom ob skalo, ki se je bila trdno zarila v drčo*. Toda to ga ni ustavilo, marveč ga je vrglo iz dosedanje leže v stran, kraj te strašne hudournikove ceste, kjer je raslo nizko pritlikovje.

Nesrečnik je hitro posegel okolo sebe. S tresočo roko je zagrabil grčavo vejo. S tem je vsekakor dosegel, da se je ustavil in ni več drčal nizzdol. Mirko Gorjanec se je že nadejal, da je otet. Toda borova veja je bila preslaba, da bi bila pridržala težko njegovo telo. Resk, veja se je zlomila, in zopet je šlo nizzdol v nepoznano globočino. Minuto pozneje se je razlegnil obupen krik v nočno samoto; potem je bilo vse tiho...

Drča se je okončevala nedaleč od tam, kjer se je Mirko Gorjanec zadnjič poskušal oprijeti, v

* Drča = pot nizzdol ali strmina, po kateri je drčal.

skalnat, nekaj metrov globok obronek. V to globočino je torej priletel nesrečnik, in sicer med ležeča debela in kamene. Hipoma ga je minila zavednost.

Ko je zopet odprl krvave oči, je videl okolo sebe mnogo čvrstih kmetov. Izmivali so mu ranjeni obraz. «Hvala Bogu», izpregovori nekdo, «še živi! Zdaj pa moramo gledati, da ga prinesemo gor, sicer bode prepozno.»

Mirko Gorjanec je zaslišal te besede. Toda ni mu bilo mogoče, da bi bil kaj vprašal. Gotovo je dovedla dobra sreča te može o pravem času k njemu, da so ga oteli. Toda skoro je prihajalo vse okrog njega nejasno. Kar so kmetje govorili še nadalje, je slišal le še kot nekako mrmranje, ki je prihajalo tiše in tiše; skoro potem je omedlel. Ko se je zopet zavedel, je bil v mehki postelji. V glavi, ki mu je bila ovita z mokrimi rutami, je čutil žgočo bolečino; prav tako v desni roki. To mu je prav tisti hip zelo natančno in skrbno preiskoval majhen, postaren gospod; pač le zdravnik.

«Kje sem?» vpraša bolnik tiho. Mož, ki ga je preiskoval, mu hitro pogleda v smrtno-bledo lice ter odgovori kratko: «Gospod, tukaj ste pri dobrih ljudeh, v dobrem varstvu; toda le lepo molčite, ker bi vam škodovalo, če bi govorili preveč.»

Mirko Gorjanec je čutil, da govori mož prav. Zatorej je pogoltnil vsa druga vprašanja, ki so mu bila že na jeziku. Predstavljal pa si je, kako

se je bilo zgodilo vse to. Toda stalo ga je precej truda, preden se je domislil dogodb minule noči.

Spominjal se je le do tja, ko je padel. Kaj se je zgodilo ž njim kesneje, ni vedel, pač pa slutil. Iz dna hvaležnega srca je zahvalil Boga, da ga je po dobrih ljudeh otel gotove smrti.

V tem je zdravnik molče dovršil svoje delo. Obezal mu je roko, kakor zahteva zdravniška umetnost.

«Ali bode dolgo, preden ozdravim?» dahne bolnik.

Zdravnik je namrgodil čelo ter preko roženih naočnikov pogledal nepoznanega bolnika. Videti je bilo, da molče premišljuje in preudarja o stanju bolnikovem. Potem izpregovori: «No, izdelani ste res hudo; toda lahko bi bili še huje. Padši ste si pretresli možgane; a če to ne bode imelo zlih posledic, utegnete biti v dveh tednih zopet dokaj dobri. Čuvati se morate pa vsake razdraženosti, da ostane bolezen le zunanja. Vaš gospodar se je potrudil, da bode imeli dobro postrežbo. Obljubil je tudi, da bode skrbel blizu bolniške sobe za popoln mir. Ni li res, oče Rebernik?» Ob tem vprašanju se je obrnil proti vratom. Tam je stal bogati kmet Rebernik. Ta se približa ter prijazno prikima bolniku. Mirko Gorjanec mu ganjen pomoli zdravo levo roko ter nekaj zašepeče o hvaležnosti, ki mu jo še izkaže.

Skoro potem je zdravnik odšel ; oče Rebernik pa je ostal v sobi. Gledal je skozi okno, kakor bi koga pričakoval. Mirko Gorjanec je imel zdaj dovolj prilike, da je opazoval gospodarja. Bil je širokopleč, dobrorejen mož, vdovec. Na žilnatem vratu mu je stala lepa glava, katero so pokrivali že povsem sivi lasje. Obraz pa je bil še skoro mladosten, zdrav in zagorel. Na čelu je imel nad košatimi obrvmi veliko brazgotino, kar pa ni bilo njegovi lepoti v škodo. Mož je Mirku Gorjancu, ki je dobro poznal ljudi, zelo ugajal. Le prepoved zdravnikova ga je zadrževala, da se ni pričel ž njim razgovarjati.

Zdajci se odpro vrata, in grbava kmetica vstopi. Starec jo je gotovo pričakoval. Kmetica je bila daleč na okolo znana za izvrstno strežnico pri bolnikih. Zato jo je bil tudi Rebernik naprosil, naj pride k bolniku. Potihoma govoreč, je učil ženo, kako naj ravna z bolnikom, kakor je bil naročil zdravnik. Potem je Rebernik odšel. Toda večkrat je prihajal pozvedovat, kako je kaj.

No, bolniku je bilo skoro precej bolje ; zakaj prvič mu je koristila skrbna postrežba zvedene ženice ; drugič vestnost zdravnikova ; a kar je še največ : njegova narava. Zakaj Mirko Gorjanec ni bil mehkužnega telesa. Njegovo zdravje je torej hitro napredovalo. Že po nekoliko dneh mu je zdravnik dovolil, da sme govoriti brez strahu.

Najprej je torej svojega gospodarja zahvalil iz dna srca. Potem je nadrobno pozvedoval, kako so ga bili dobili in prenesli k Rebernikovim. Stari Rebernik je Mirku v domačem narečju na dolgo in široko pripovedoval o vsem tem. Pri tej priliki ni pozabil omeniti svojega velikega hlapca, ki si je pridobil največ zaslug, da so oteli ponesrečenca. Za nasprotno uslugo pa je naprosil bolnika, naj mu pove, kako je zašel v tako žalosten položaj.

Bilo je prav v nedeljo popoldne, ko se je vršil ta pogovor. V hiši ni bilo dela, zato je stari Rebernik poklical še hčer, da bi poslušala pripoved prijaznega meščana. Mirko Gorjanec se je smehljal, videč, da pripisuje stari Rebernik njegovemu pripovedovanju toliko važnost. Z druge strani pa ga je to veselilo.

Hči Rebernikova je prišla in spoštljivo pozdravila bolnika. Bila je v čedni, narodni noši, kakršna je navadna v tistih krajih. Po obrazu je bila čudovito podobna očetu, lepa kakor razcvetela rožica. Bila je Rebernikovo edino dete in njegov ponos, to je Mirko Gorjanec takoj spoznal.

Pazljivo so vsi poslušali Mirkovo poročilo o oni nesrečni noči. Ko je končal, je jel zopet pripovedovati stari Rebernik. Bil je izkušen mož, ki je bil priča že marsikateri nesreči v gorah.

«Brazgotino na čelu, ali ste jo tudi dobili po nesreči?» vpraša bolnik.

«Seveda, seveda», odgovori stari Rebernik, «toda ne, ker bi bil padel, nego zato, ker me je nekdo vsekali po glavi. Da, takrat mi je huda predla; gotovo bi ne bil nikoli več videl domače hiše, da me ni otel Tone. Takrat sem videl Toneta prvič; od tedaj biva v moji hiši. Tega mu ne pozabim nikoli, da se je takrat kot pravi rešni angelj postavil med mano in divjega planinarja.»

«Oče, povejte rajši vso zgodbo od kraja do konca», naprosi deklica, ki se je sama veselila, da bode še enkrat slišala to, kar je vedela že davno.

«No, če je gospodu prav, zakaj ne?» povzame kmet ter prične: «V naših gorah so tatje. To so večinoma malovredni hlapci, ki niso nikjer kaj prida. Svojega bližnjika ti ljudje ne ljubijo. Umaknejo se v take kraje v gorah, kamor je težko priti nevajenemu človeku. Tu se skrijejo globoko med jelovje in skale, zgradivši si v tej puščavni uborno kočo, kjer prebivajo leta in leta kakor puščavniki. Toda bistrega očesa so. Takoj opazijo na samem žival na paši ter jo ob ugodni priliki priženo v svoje skrivališče. Imenujejo se živalski čuvaji, katerim je naloga, da iščejo na paši izgubljenih živali. Da bi le bilo tako! Človek bi še potrpel glede tega zaslužka, dasi ni vselej povsem pošten; zakaj ti poštenjaki vselej ne vrnejo najdene živali,

a živina, ki se je izgubila, gotovo ni tistega, ki jo je našel. Če gospodar potem vprašuje po izgubljeni, a ne najdeni živini, niso ti ljudje nikoli v zadregi z odgovorom; saj je ta ali ona krava lahko padla v prepad, drugo je požrl volk i. t. d. Časih ti tatovi s kakim darilom pridobe celo pastirje, da namenoma nič ne vidijo, če vzame tak umazan človek, ki se ne umije po leto dni, najlepšo kravo s pašnika. Pastir mora seveda potem doma legati, da je krava padla kam v prepad ali kaj takega. Tat potem proda ukradeno živino tihotapcu, ki ve za vse zvijače tega tatu ter je ž njim v vedni zvezi. Ti tatovi so prava nadloga po naših gorah in mnogo hujši od štirinogatih tatov — zveri.

Pred osmimi leti smo trpeli posebno dosti. Tak podivjan mladenič je prebival štiri ure od tukaj blizu liškega izvira. Pridno je ta «poštenjakovič» zahajal v vas k moji živini ter si izbiral najdebelejše krave. Tej nezgodi se je pridružila še ta, da je med živino jela razsajati bolezen. Nkega dne se napravim na pot, da poiščem tega človeka v njegovem gnezdu. Vzel sem s sabo čvrstega hlapca. Oba sva imela v roki debelo gorjačo, zakaj tak planinski tat je drzen in se ne ustraši vsake malenkosti. Zato ni varno zalezovati takih malopridnikov. Toda nič se nisva bala. Zaupala sva svojim močnim rokam in gorjačama. Oprezno sva se bližala skriti koči. Z zadnjo stranjo je bila

naslonjena na skalo; spredaj pa je raslo več jelk. Korenine so imele v mokrotni zemlji, ki je le skopo pokrivala zelo strma kamenita tla. Da sva dospela do koč, sva morala prehoditi peščeno reber, takšno, kakršna je, dragi gospod, vas zadnjič pripravila v nesrečo. Nama seveda taka pot ni bila nenavadna. Sklonjena k zemlji, sva lezla nazgor proti leseni koči ter prišla neopažena k nji.

Pri vhodu srečava gospodarja te koč. Ko naju ugleda, odstopi za korak. Ko ga je nato moj hlapec hotel prijeti brez daljših besedi, se je takoj vnel hud boj med njima. V tem boju je brdki hlapec, žal, izgubil življenje. Mahoma potisne namreč kočar hlapca od sebe. Trenutek kesneje je udaril proti njemu. Klic na pomoč — in moj spremeljavec je izginil za drevesi, ki so obrobljala skalo.

Vse se je zgodilo mnogo hitreje, nego vam morem povedati.

Zdaj se je napastnik vrgel name ter je poskusil iste zvijače. Toda jaz sem bil bolj pripravljen nego hlapec, morebiti tudi nekaj močnejši, tako da sem vztrajal. Vendar ga nisem mogel premagati, zakaj gozdovnik je kar divjal. Kamen, katerega je bil v hipu pobral s tal, mu je bil za orožje. Dolgo časa sem se branil. Hipoma pa začutim bolečino v glavi; po obrazu se mi vlije gorka kri. Še sem se držal pokonci; toda čutil sem, da skoro onemorem.

A Bog me ni zapustil! Nenadoma sem dobil rešitelja. V tistem trenutku niti nisem vedel, ali se je zgodil čudež, da je mož kar prirasel iz zemlje. Toda to sem opazil takoj, da je bil moj visokorasli rešitelj čudovito močan, zakaj zdajci je bil zleknil tatu na tla. Četrť ure kesneje je bil tat že zvezan na rokah in nogah. Hrabri mladenič je bil hlapec mojega svaka v vasi pri Bludencu.* Njegov gospodar ga je bil poslal k meni po opravkih. Slučaj je hotel tako, da je prišel mimo našega bojišča. Slišal je klic padlega človeka, udarce in sirove kletve. Brez odloga skoči takoj navzgor po rebri, preko katere sva bila morala tudi midva. Tako me je otel. Ko je poskrbel, da tatu ni bilo mogoče uiti, mi je obezal glavo ter me počasi vlekel z visočine. Spotoma sva srečala hlapce iz soseščine, katerim sva povedala, kaj se je zgodilo. Hitro so šli še po druge ljudi. Nekateri so odhiteli v kočo k tatu, da so ga odgnali pred sodišče. Drugi pa so šli iskat hlapca, ki je bil padel v globočino. Ni jim bilo treba dolgo iskati. Z zlomljenimi rokami in nogami je ležal v prepadu. Mrtvega so ga prinesli v mojo hišo. Drugi dan smo ga pokopali . . .

Ta dogodek me je jako genil. Brdki hlapec gotovo ni zaslužil take smrti.

* Bludenc = mesto na Predarelskem.

Dan kesneje — bilo je na Silvestrovo — je prišel novi veliki hlapec k meni. Tega imam še dandanes. To je Tone, ki mi je otel življenje. Brdak človek je; imam ga rad, kakor bi bil moj sin. Dobro čita in piše. Ob nedeljah, ko drugi ne vedo, kaj bi počeli od dolgega časa, ali pa uganjajo šale, sedi Tone pri kaki knjigi. Kar kos živinozdravnika je že; verujte mi, da pri bolni živini vselej pogodi pravo.»

Tako je stari Rebernik hvalil velikega hlapca. V tem se je bilo zmračilo. Deklica opomni očeta, da bi bilo dobro, ko bi pustil bolnika samega.

«Prav govoriš, Marica», ji pritrdi oče. Po teh besedah je pohitel iz sobe, čim hitreje je mogel. Gospod Mirko Gorjanec pa se mu je veselo smehljajal.

Sedmo poglavje.

Drugi dan je Mirko Gorjanec prvikrat poskušal, da bi za nekaj ur vstal. To se mu je posrečilo. Ko je pa hotel pisati materi pismo, je spoznal, da je še preslab. In vendar, kako rad bi bil poročal materi o vsem, kar se je zgodilo! Povedati ji je želel, da se mu zdravje brzo vrača, a jo tudi prositi, naj njegovi mladi soprogi kolikor mogoče milo poroča o njegovi nezgodi. Toda roka ga je tako bolela, da je moral opustiti svojo namero.

To ga je užalilo, zakaj vedel je, kako svojci težko pričakujejo njegovega poročila. Stopil je k oknu ter zamišljeno zrl na kosce. Te je bil doslej le slišal, kako so se veselo pomenkovali, zakrožili pesem ter brusili kose. A zdaj je videl tudi njih čvrste postave; videl je, kako so marljivo sukali krepke roke, da jih je bilo uprav veselje gledati. Stari Rebernik sam je stal blizu hiše ter govoril s plavolasim mladeničem, ki je bil za dobro glavo večji od njega. Gospodar je velikemu hlapcu — zakaj to je bil mladenič — nekaj naročil, in nato je mladenič takoj odšel.

«Dobro jutro!», pozdravi Mirko z okna, in takoj se vname pogovor med obema. Med drugim potoži gospod Gorjanec, kako mu je težko, da ne more pisati pisma.

«Temu se lahko pomaga», odgovori stari Rebernik. «Naj vam pa kateri mojih ljudi napiše one potrebne vrstice, gospod! Moja hči dobro suče pero, no, še bolje ga Tone.» Rebernik je izgovoril te besede nekamo ponosno. «Danes, seveda, bi Tone težko šel s travnika za pisalno mizo; toda jutri po službi božji bo imel dovolj časa. Ako vam je torej prav, povem Tonetu, kako in kaj.»

Mirku Gorjancu je bila ta ponudba po volji, dasi se je bal, da bi se doma prestrašili, ko bi videli tujo pisavo. Toda boljša je novica, pisana s tujo roko, kakor — molk. Naposled je Mirko želel,

da bi osebno spoznal moža, ki mu je otel življenje in o katerem je imel tudi stari Rebernik tako dobre misli. Rad bi ga bil zahvalil za njegovo požrtovalnost ter mu v priznanje podaril kaj denarja.

Drugi dan je stopil veliki hlapec v sobo k bolniku ter nekamo nerodno pozdravil Mirka Gorjanca. Mirko mu niti ni odzdravil; tako se je začudil korenjaškemu hlapcu. Ni li že nekje videl tega obraza? Toda kolikor je tudi razmišljeval, nič pravega ni mogel pogoditi. No, najbrže se je zmotil!

Mirko Gorjanec je prijaznemu »pisarju«
narekoval pismo na mater. Ob tem je vedno in vedno natančno opazoval mladega moža, ki je res pisal kaj spretno. Hlapec niti ni obrnil očesa od papirja. Bilo mu je očito do tega, da bi pisal lepo in brez pogrškov ter bil tako vreden zaupanja mestnega gospoda. Na različna vprašanja, ki mu jih je dajal Mirko med odmori, je bil le kratkih besedi. Mirku se ta kratkobesednost ni zdela čudna. Saj je vedel, da so vsi preprosti kmetiški ljudje navadno zmedeni, ko govore z izobraženim in bogatim meščanom. Vrhu tega si je mislil, da hlapca, »sina planin«, gotovo moti tudi to, ker mora tukaj pred njim sukati pero, česar gotovo ni bil vajen vsak dan.

Kar je Mirko narekoval hlapcu, so bile srčne besede prave, iskrene ljubezni. Pisavec je bil ob njih silno ganjen. Mirko je opazil, kako se trudi, da bi dušil solze. To pa je Mirku ugajalo še bolj, in še ljubši mu je bil čvrsti planinec.

Glavna stvar je bila že napisana; Mirko je počasi narekoval še konec :

«Zdaj pa z Bogom, ljuba mamica moja! Ne bodi v prevelikih skrbih zaradi edinega sinu. Danes mi piše to pismo brdak mož, o katerem Ti povem ustno več. Sam nisem mogel pisati, ker moram še varovati roko. V nekoliko dneh pa dobiš svojeročno moje pismo. Potem Te prav skoro na srce pritisne Tvoj

hvaležni sin

Mirko.»

Spisavši je hlapec odložil pero ter zamišljen uprl velike oči v soseda. «Mirko — Mirko», zašepeče predse.

«Kaj se vam zdi to ime tako čudno?» ga vpraša meščan.

«Oh», odgovori hlapec, «tudi jaz sem nekdaj poznal nekega Mirka, in to ime, katerega tu ne slišim večkrat, mi obuja spomin na mlade dni...»

Toda skoro je zasukal pogovor na drugo stran. Kakor bi trenil, je pregenil papir, prijel pero ter rekel : «Prosim naslova.»

Mestni gospod je bil takoj pripravljen ter je dejal: «Torej zapišite: Naj prejme gospa Marija Gorjanec — —»

Toliko da je meščan izrekel te besede, ko je pisavec planil pokonci. Prebledel je kot zid, oprl se z žilavo roko ob mizni rob ter se tresel kakor šiba na vodi. Potem pa tiho in zateglo izpregovori: «Ti, moj brat Mirko? In moja mati še živi?» —

Nastal je premolk. Mirko Gorjanec je stal, kakor bi bil okamenel. To, kar je slišal, ga je genilo v globočino srca; potem je pohitel k hlapcu ter ga objel. Najprej nista mogla od velikega veselja izpregovoriti ni Mirko ni njegov pisavec. Naposled pa se jima je razvezal jezik in govorila sta lepe, ljubeznive besede. Bil je to govor neskončno velike sreče. Drug drugemu sta si gledala v solzne oči in se nista naveličala dolgo dolgo. Zdajci se pa Tone domisli, da se mora Mirko še varovati; zatoj ga potegne h klopi pri peči, na katero se spustita oba.

«Torej je res, da mati še živi?» vpraša Tone novič.

«Hvala Bogu, res je!» odgovori Mirko. «Gotovo bode blagoslovila dan, ko ji po tolikih letih zopet stopiš pred milo obličje!»

Preko obraza velikega hlapca se je zopet začelo veselje. Toda skoro namrgodi čelo ter deje

nekamo bridko-jezno : «Torej je bil mož ležnik, ki mi je nekdam pravil, da so mi starši umrli !»

«Kdo je bil ta mož?» vpraša Mirko.

«Da, dobro bode, da povem vse od konca do kraja, kako sem potoval, kako živel. No, povem ti, veliko veselega nisem užil ! Spomin na to, kar sem bil storil staršem in česar nisem mogel več popraviti, mi je ogrenil vsako, tudi najlepšo uro. Moje malopridno delo — — — Toda pustiva to», se Tone zdajci ustavi samega sebe. «Povej najprej ti meni, kako se je godilo tebi in v kakšni službi si zdaj. Potem hočem pripovedovati jaz, kolikor časa me bodeš hotel poslušati.»

Mirko mu je poročal. Ko dokonča, se Tone primakne bliže ter prične pripovedovati. Ko je bil onega nesrečnega večera izginil, je potoval tri dni dalje in dalje. Na tem potu je prebil mnogo lakote ; zdelan in truden je bil, da je bilo joj. Na posled najde dobrosrčnega kmeta, ki ga vzprejme v službo. Uprav drugega dne se je imela čreda izseliti iz doline v goro. Ž njo naj bi šel tudi on kot nekak «pomočnik». In res je pomagal pastirju na paši paziti na živino. V planinski koči pa je gospodaril planinec, ki je tam delal sir.

Tonetu je ob delu ostajalo še mnogo časa. Ta čas je porabljal za to, da se je učil rezljanja ; v tem mu je pomagal pastir. Skoro je bil Tone spreten rezljavec. Rezljal je lesene žlice, krožnike

in drugo posodje ; ob tem mu je preostajalo tudi mnogo treščic. Tudi se je gori na plačinah v svežem vzduhu navadil dobro igrati na piščalko in na cimbele*. Prvo, kar je igral po posluhu, so bile neke pesmi iz daljnje domovine. Njih glasovi so ga v duhu spremljali v hišico očetno. A ni ga težilo le domotožje, nego tudi zavest, da je storil krivico, katere se je kesal iz dna srca.

«Kaj pa ti je, fant?» mu je nekoč zaklical planinec, ko ga je dobil v solzah. «Ko sem bil jaz v tvojih letih, ej, to sem bil ves drugačen človek kakor ti ! Torej bodi vesel ; ljudi, ki povešajo glave, ne maram !»

Odslej je Tone bolj skrival solze. Težko je čakal časa, da se čreda vrne s planincem in s pastirjem v dolino. Tam je hotel uporabiti prvo priliko, da bi pisal staršem domov. Prosil bi jih oprostila in dovolitve, da bi se smel vrniti domov. Morebiti mu oskrbnik vendarle oprosti ter ne bode škodoval očetu.

Ko je torej prišel čas, da bi odšli s planine v dolino, je bilo to za Toneta pravo veselje. Naposled se je izprevod jel pomikati nizdol. Spredaj je korakal planinec, potem krava vodnica z velikim zvoncem na čvrstem vratu. Za njo so stopale v

* Cimbali = muzikalno orodje s strunami. Igra se na cimbele, udarjajoč z betci na strune.

lepem redu druge krave. Za njimi pa Tone s pastirjem. Njiju veselo petje je zvenelo skupno z zvonci in z mukanjem dobrorejenih krav.

Tone je v dolini zvršil to, kar je bil sklenil na planini. Pisal je staršem pismo polno odkritosrčnega kesanja; v njem jih je prosil, naj mu odpuste. Ako je njih volja, se takoj vrne, ali pa ostane pri kmetu, ki se ga je usmilil. Ako mu odpuste le še takrat in zadnjikrat, naj mu odpišejo nekaj vrstic.

Ker je bila nedelja, je Tone sam odnesel to pismo na precej oddaljeno pošto. Kako težko je pričakoval odgovora! Vsak dan se mu je zdel dolga večnost; a odgovora le ni bilo in ni ga bilo! «Zavrgli so te!» si je mislil žalosten. Toda ni li tudi mogoče, da se je pismo izgubilo? To se mu je zdelo čimdalje bolj verjetno. In osrčil se je ter napisal novo pismo. Zastonj, odgovora ni bilo tudi sedaj. Nato mu je izginila vsa nada. Starši pač nečejo ničesar več vedeti o malopridnem sinu!

In vendar se je Tone motil. Da je bilo temu res tako, o tem ga je poučil Mirko, posegši v njegovo pripovedovanje.

O tistem času namreč, ko je Tone poslal staršem prvo pismo, je bil njegov oče že mrtev, a mati na Visokenj. Pismo je torej skoro gotovo priromalo nazaj na pošto, kjer je bilo oddano, češ: «Ni ga mogoče oddati.» Takisto se je zgodilo z drugim pismom; nobeno ni doseglo namena.

Tone je prikimal; pojasnilo Mirkovo mu je bilo zdaj umevno. Potem je nadaljeval povest.

Prepričan je bil, da ne more kar nič izpremeniti teh žalostnih razmer. In to ga je silno peklo! Vendar se je nadejal, da mu sčasoma starši še odpuste. Sklenil je, da si pridobi popolno zadovoljnost svojega gospodarja in da bođe zmerom prav varčen. Ko si pa še prihrani nekaj novcev, stopi nekega dne osebno pred starše. Morda ga takrat zopet vzprejmejo za svojega sina, ko bodo videli, da je bil res priden . . .

Prigodilo se je pa, da se je nekega dne zglašil živinski kupec iz Tonetovega rojstvenega kraja pri njegovem gospodarju. Mladi hlapec je poznal tega moža izza detinskih let. Precej, ko najde priliko, ga vpraša po razmerah Gorjančeve rodbine. «Stari Gorjanec in Gorjanka sta že davno umrla», odgovori kratko in suho mož iz Hmelnika. Pač ni vedel, da je imel pred sabo nekoga, ki je bil ud te rodbine. Tone se je trudil na vso moč, da ne bi pokazal, kako zelo ga je genila ta žalostna novica. «In Gorjančeva fanta?» je vprašal s prisiljenim glasom. «Gorjančeva fanta? Da, da! Eden je odšel z doma in se je najbrže izpridil; a drugi je, če se ne motim, v glavnem mestu rokodelec.»

Tone ni dvojil o teh besedah, zakaj mož je govoril določno; vedel je tudi o Tonetovem begu.

Misel torej, da je omenjeni živinski kupec govoril resnico, je Toneta zadrževala, da ni zvršil

svoje namere, da bi se namreč vrnil v Hmelnik. Kaj naj pa tudi počne v domovini? Starše mu je že pokrivala hladna gomila; a brat mu je živel Bog ve kje v daljnjem svetu kot rokodelski pomočnik! Sicer pa svojega namena še ni bil opustil popolnoma. Enkrat si pač še želi stopiti na domača tla. Le da bi stopil kmalu, za to se ni mogel odločiti.

In dalje je poročal Tone, kako je sčasoma menjaval službe in kako ga imajo Rebernikovi radi kakor rodnega sina. Povedal je tudi, da si je doslej prihranil že nekateri goldinar, tako da celo upa kdaj sam osnovati svoje gospodarstvo, Mirko stisne bratu roko ter izpregovori: «Kakor vidim, je govoril pokojni pismonosec Nace vendarle prav, ko je po tvojem begu tolažljivo rekel žalostnim staršem: ‚Verujte mi, — ne motim se — Tone se še kdaj vrne k vam kot popoln mož, da ga boste prav veseli.‘ Te besede sem si kaj dobro zapomnil ter veroval vanje. Toda, da te najdem jaz, in sicer v teh okoliščinah, bi ne bil pričakoval. O, čudna res so božja pota!»

Tone se je ves srečen nasmehnil Mirku.

Že se je bilo zvečerilo. Pred hišo je nekdo zvižgal veselo planinsko pesem. Gori v sobi pa sta se veselili dve srci, ki sta se zopet našli po dolgi ločitvi.

Ko je stari Rebernik kot dober skrben gospodar prišel pogledat, kako se godi njegovemu varovancu, gospodu iz mesta, je obstal med vrati

kakor vkopan. Osupel je gledal velikega hlapca, ki je bil ovil meščanu roko okolo vratu. Tolika prijaznost je bila staremu Reberniku res uganka. Toda dolgo mu ni bilo čakati njene rešitve. Mirko Gorjanec mu ob kratkem pojasni vse. Brdki planinar je najprej molčal od samega strmenja. Ko se pa privadi mislim, ki so se mu drevile po glavi, ploskne z žuljavimi rokami ter pokliče hčerko, da bi tudi ona zvedela, kaj se je prigodilo čudnega v njegovi hiši.

«To je lepo, to je lepo!» je ponavljal potem. «Kaj takega nisem doživel še nikoli!» Tako govoreč, si je mel roke od samega veselja. Potem je preiskoval, v čem sta si brata podobna. Pri tem ga je podpirala hči. Naposled je velel hčerki, naj napravi dobro večerjo. Ko je hči v kuhinji pripravljala večerjo, je stari Rebernik prinesel iz kleti nekaj steklenic dobrega, starega vina; kaj takega je storil le ob izrednih prilikah. Pri mizi so bili potem vsi veseli. Sosebno pa je bil gospod Mirko Gorjanec nenavadno zgovoren. Zdelo se je, kakor bi ga bili mahoma zapustili vsi zli nasledki njegove nesreče. Stari Rebernik pa je zagotavljal, da ne bi bil nikdar verjel, da utegne biti resni mestni gospod tako zelo vesel. Zdaj pa vstane gospod Mirko Gorjanec ter izusti resen, a krasen govor. Hvalil je starega Rebernika, preprostega, a brdkega moža, ki si je pridobil dvojno zaslugο glede njegovega brata in njega. Dalje je

omenjal, kako sta se zopet našla v Rebernikovi gostoljubni hiši po dolgi ločitvi oba brata in kako vesela bode žalujoča mati, ko zopet objame dolgo pogrešanega sina, kateremu je ohranila ljubezen do današnjih dni! Vsi trije poslušavci so bili gahnjeni do solz. Stari Gorjanec pa je vstal ter objel moža, čegar zgovorna beseda mu je tako sezala v srce.

Potem so skupno določili, kdaj odpotujeta oba brata. Stari Rebernik je iz svojega nagiba dovolil Tonetu dva tedna dopusta, najsi je bilo pri hiši mnogo dela.

Odbilo je bilo že davno polnoči, ko se je naša družba razšla.

Drugega dne se je gospod Mirko Gorjanec prvič po bolezni napotil na majhen izprehod. Take izprehode je ponavljal potem vsak dan in vselej je prehodil čimdalje daljšo pot. Naposled je bil uverjen, da sme sedaj že brez strahu odpotovati domov; a to sosebno še zategadelj, ker je imel s sabo brata, na čegar pomoč se je lahko zanašal, če bi bilo treba.

Drugo nedeljo zjutraj sta oba brata odšla iz Rebernikove hiše. Vsi domačini so jima želeli srečno pot, sosebno še stari Rebernik in njegova hči. Pot ju je vodila po dehtečem planinskem svetu. Jutro je bilo krasno, da je obema potovavcema utripalo srce od samega veselja.

Ko sta po tridnevnem potovanju prišla na Visoko, se je Mirko najprej za kratko poslovil od Toneta. Šel je pripravljat mater na nenadno veselje, da ne bi škodilo itak bolehnih, starih ženici. Ko je dovršil svojo nalogo, je prišel po Toneta. In zdaj se je vršil v preprosti sobici stare Gorjanke prizor, kateri bi ostal v neizbrisnem spominu vsakomur, kdor je kdaj sam doživel ali vsaj videl kaj takega.

* * *

Drugo pomlad je bilo pri Rebernikovih zopet veliko veselje. Tone Gorjanec je obhajal ženitev z Rebernikovo hčerjo Marico. Stari Rebernik je zaupno izročil edinega otroka Tonetu, a mu ob enem odstopil vse posestvo.

Brdki starček pa potem ni živel več dolgo. Umrl je kot poštenjak, in vsi, ki so ga poznali, so blagoslavljali njegov spomin. Skoro po tastovi smrti je Tone prodal posestvo na visočini. Kupil si je pa nedaleč od Visokega novo posestvo, ki uspeva jako dobro. Njegov brat Mirko se vzpenja do čimdalje večjih časti. Vsako poletje pa prebije nekaj časa na posestvu brata Toneta. Stara Gorjanka živi pri Tonetu. Starih navad neče opustiti in tako še dandanes pomaga Tonetovi ženi gospodinjiti. Srečna je ob sreči svojih otrok !

